

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Vliv hospodářské krize na zahraniční obchod České republiky a Slovenska
Economic Crisis Impact on the Foreign Trade of the Czech Republic and Slovakia

Student: Tomáš Holeša

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Kučerová Zuzana, Ph.D.

Ostrava 2010

„Miestoprísazne prehlasujem, že som celú prácu vrátane všetkých príloh vypracoval samostatne.“

V Ostrave dňa

.....

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretické východiská zahraničného obchodu a platobnej bilancie	3
1.1 Zahraničný obchod	3
1.1.1 Význam zahraničného obchodu v ekonomike krajiny	3
1.1.2 Príčiny vzniku zahraničného obchodu	4
1.1.3 Vplyv štátu na zahraničný obchod	5
1.2 Teórie zahraničného obchodu	6
1.2.1 Merkantilizmus.....	6
1.2.2 Klasická ekonómia	7
1.2.3 Neoklasická ekonómia	10
1.2.4 Alternatívne teórie v zahraničnom obchode.....	12
1.3 Platobná bilancia	13
1.3.1 Štruktúra PB	13
1.4 Zhrnutie	18
2 Popis vývoja PB a menových kurzov v ČR a na Slovensku	19
2.1 Vývoj PB ČR v rokoch 1993 – 2006.....	19
2.1.1 Vývoj bežného účtu.....	20
2.1.2 Vývoj kapitálového účtu	22
2.1.3 Vývoj finančného účtu	22
2.1.4 Stavy devízových rezerv	24
2.2 Vývoj PB Slovenska v rokoch 1993 – 2006	25
2.2.1 Vývoj bežného účtu.....	26
2.2.2 Vývoj kapitálového účtu	28
2.2.3 Vývoj finančného účtu	28
2.2.4 Stavy devízových rezerv	29
2.3 Vývoj kurzových systémov	30
2.3.1 Vývoj v ČR.....	31
2.3.2 Vývoj na Slovensku	32
2.4 Zhrnutie	33
3 Analýza zahraničného obchodu ČR a Slovenska od r. 1993 do súčasnosti.....	34
3.1 Analýza zahraničného obchodu.....	34

3.1.1	Teritoriálna štruktúra dovozu a vývozu ČR a Slovenska	35
3.1.2	Komoditná štruktúra dovozu a vývozu ČR a Slovenska	38
3.1.3	Otvorenosť ekonomík ČR a Slovenska	39
3.1.4	Vývoj HDP	40
3.2	Vývoj PB ČR v rokoch 2006 – 2009	41
3.2.1	Vývoj bežného účtu	43
3.2.2	Vývoj kapitálového účtu	45
3.2.3	Vývoj finančného účtu	45
3.2.4	Stavy devízových rezerv	47
3.3	Vývoj PB Slovenska v rokoch 2006 – 2009	47
3.3.1	Vývoj bežného účtu	48
3.3.2	Vývoj kapitálového účtu	50
3.3.3	Vývoj finančného účtu	50
3.3.4	Stavy devízových rezerv	51
3.4	Zhrnutie	52
	Záver	53
	Zoznam použitej literatúry	
	Zoznam skratiek	
	Zoznam grafov	
	Zoznam tabuliek	
	Prehlásenie o využití bakalárskej práci	
	Zoznam príloh	

Úvod

Veľká finančná kríza, ktorá začala na konci roku 2007, zasiahla azda celý svet a jej následky pretrvávajú dodnes. Nevyhnutnosťou pre každú krajinu je jej zapájanie do medzinárodnej výmeny tovarov a služieb. Každá z nich sa pokúša dosiahnuť kladného rozdielu medzi vývozom a dovozom, čo znamená mať kladné saldo zahraničného obchodu (obchodnej bilancie). Ďalším dôvodom, pre ktorý je zahraničný obchod dôležitý z makroekonomického pohľadu, je jeho vplyv na výmenný kurz, úrokové miery a devízové rezervy krajiny.

Hlavným cieľom mojej práce ja ukázať, ako ovplyvňuje veľká finančná kríza vývoj zahraničného obchodu a jeho komoditnú a teritoriálnu štruktúru v Českej republike a na Slovensku.

Celý predkladaný text je rozdelený do troch oddelených častí. V prvej teoretickej časti sa zaoberám významom zahraničného obchodu, jeho príčinami vzniku a historickým vývojom teórií zahraničného obchodu. Každá krajina má záujem, aby sa tovar, ktorý nieje schopná spotrebovať doma, vyviezol do zahraničia a naopak, tovar, ktorého je v tuzemsku nedostatok, bol dovezený. Samozrejme sa to netýka iba tovaru, ale aj služieb, práce a finančného kapitálu. Takéto transakcie zachytáva platobná bilancia, ktorej definícia je taktiež náplňou prvej časti.

V druhej analytickej časti opisujem vývoj platobných bilancií Českej republiky a Slovenska, predovšetkým ich jednotlivých účtov v období rokov 1993 – 2006. Pre takéto vymedzenie som sa rozhodol z dôvodu začiatku krízy v roku 2007. Neskôr sa dostanem k opisu vývoja kurzových systémov v oboch krajinách, kde opisujem vznik jednotlivých mien, ich prechod z fixných na plávajúce kurzy a prechod Slovenska na euro.

V tretej časti sa zaoberám dôležitými charakteristikami vývoja zahraničného obchodu Českej republiky a Slovenska, konkrétne otvorenosťou ekonomík a ich komoditnou a teritoriálnou štruktúrou v rokoch 2007 až 2009. Zameriavam sa na vývoj HDP, ako základného meradla výkonnosti ekonomiky z dôvodu účasti čistého exportu na jeho skladbe (výdajovou metódou). Nakoniec podrobne analyzujem vývoj platobnej bilancie v období veľkej finančnej krízy v rokoch 2007 až 2009, kde predovšetkým sledujem vývoj obchodnej bilancie (ako súčasť bežného účtu).

Vo svojej práci prevažne používam teoretické metódy vedeckej práce. Pri rozbere poznatkov z oblasti teórií medzinárodného obchodu využijem metódy abstrakcie a deduktívne metódy. V praktickej časti robím rozbor štatistických dát, ktoré poskytujú národné banky eurostat a štatistické úrady ČR a Slovenska, metódu deskriptívnu a metódu komparácie.

1 Teoretické východiská zahraničného obchodu a platobnej bilancie

1.1 Zahraničný obchod

Jedným z hlavných pojmov tejto práce je zahraničný obchod. Pomocou zahraničného obchodu sa vymieňa produkcia vyrobená v rámci špecializácie výrobcov v jednotlivých krajinách. Podľa Michníka (1996) je zahraničný obchod časť sféry obehu tovaru, ktorý predstavuje výmenu so zahraničím. V užšom slova zmysle zahraničný obchod zahŕňa okrem pohybu tovaru aj pohyb služieb. Týka sa výlučne iba jednej krajiny, alebo skupiny krajín k ostatným krajinám sveta. V komoditnej štruktúre zahraničného obchodu sa odráža hospodárska štruktúra krajiny. Vo vývoze prevažuje tovar, ktorý sa v krajine vyrába a v dovoze naopak tovar, ktorého je v krajine nedostatok. Teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu je spravidla závislá od geografickej polohy krajiny, historických väzieb, politickej orientácie krajiny a v neposlednom rade tiež od komoditnej štruktúry zahraničného obchodu.

Subjektmi v medzinárodnom obchode sú jednotlivý výrobcovia a spotrebitelia. Výrobcovia sa usilujú o maximalizáciu svojich ziskov, spotrebitelia o maximalizáciu svojich úžitkov.

1.1.1 Význam zahraničného obchodu v ekonomike krajiny

Podľa Miroslava Svatoša (2009) sa pre hodnotenie zahraničného obchodu v ekonomike každej krajiny používa niekoľko hľadísk:

Efektívnosť - je to snaha sústrediť sa v exportnej politike na tie výrobky, kde môže krajina dosiahnuť maximálne úspory spoločenskej práce. Na tieto produkty sa potom sústreďuje výskum, vývoj a propagačné úsilie. Menšie a otvorenejšie ekonomiky by mali sústrediť sily na zvýšenie a udržanie schopnosti konkurencie, čo to znamená aj schopnosti vývozu vybraných výrobkov.

Proporcionalita – je len málo krajín na svete, ktoré majú dostatočne veľký domáci trh a priemyslovú základňu schopnú sebestačného vývoja. Sú to krajiny, ktoré majú komplexnú surovinovú základňu a sú schopné pokryť potreby vlastnej domácej priemyselnej výroby.

Demonštratívny efekt – vývozný program každej krajiny predstavuje určitú vizitku stavu a úrovne rozvoja ekonomiky danej krajiny a naopak, dovozný program znamená spôsob riešenia nielen problému proporcionality (získanie tých úžitkových hodnôt, ktoré z najrôznejších dôvodov krajine chýbajú), ale taktiež zaistenie zrýchlenia ekonomického vývoja dovážajúcej krajiny.

Vplyv jednotlivých uvedených faktorov je na každú krajinu rôzny. V zásade môžeme povedať, že čím je krajina väčšia a čím má viac obyvateľov, tým je miera závislosti ekonomiky na vonkajšie ekonomické vzťahy menšia.

1.1.2 Príčiny vzniku zahraničného obchodu

a) výrobné podmienky a ich odlišnosť

Jednotlivé krajiny sú rozdielne vybavené prírodnými zdrojmi a zároveň ležia v odlišných klimatických a geografických podmienkach, ovplyvňuje ich výrobné aj spotrebné možnosti spoločnosti. Pri horších domácich výrobných podmienkach je výrobok drahší, alebo menej kvalitný. Pre domácu výrobu sa môžu používať surovinové zdroje, ktoré sa na domácom území nenachádzajú, alebo sa vyskytujú len v obmedzenom množstve. Krajiny sa taktiež výrazne líšia aj kvalifikáciou a schopnosťami ekonomicky aktívneho obyvateľstva a možnosťami rôznych kombinácií prírodných a ľudských zdrojov.

b) rozdiely v spotrebiteľskom vkuse

Obyvatelia rôznych štátov majú rozdielne preferencie v spotrebe. Súčasťou domácej spotreby sa stali výrobky, ktoré nie je možné pestovať v tuzemských klimatických podmienkach. Domáca spotreba niektorých výrobkov nemusí vôbec existovať a celá produkcia daného výrobku je určená na export do zahraničia.

c) klesajúce náklady z veľkovýroby (rastúce výnosy z rozsahu)

V rôznych krajinách sú rôzne statky vyrábané s rôznymi nákladmi. Pri špecializácii krajiny na výrobu určitého statku dochádza pri jej veľkovýrobe k úsporám z rozsahu a k poklesu priemerných výrobných nákladov (klesajú vďaka existencii tzv. fixných nákladov, ktoré neovplyvňuje veľkosť produkcie). Vzniká možnosť optimalizovať rozmer výstupu vzhľadom k nákladom. Veľkosť domáceho trhu prestáva byť limitujúcim faktorom.

d) výroba x spotreba

Jednotlivé krajiny nie sú schopné v úlohe výrobcu uspokojiť svoje požiadavky ako spotrebiteľ. Medzinárodný obchod umožňuje výrobnú špecializáciu a súčasne širokú štruktúru spotreby. Vďaka špecializácii je možné dosiahnuť rast výkonnosti ekonomiky aj možnosti priaznivejšie štruktúry spotreby ako ponúka domáca výroba. Krajiny, ktoré spolu navzájom obchodujú sú na tom lepšie, ako keby si vyrábali všetky potrebné statky sami.

1.1.3 Vplyv štátu na zahraničný obchod

„Obchodná politika jednotlivých štátov sa týka obchodu medzi podnikateľskými subjektmi z dvoch (a viacej) krajín. Obchod v súčasnej dobe zahŕňa celú radu oblastí a netýka sa iba tovaru, ktorý v hmotnej podobe prechádza cez hranice. Niektoré oblasti hospodárstva nemajú zdanlivo žiadne priame obchodné väzby, avšak ich reguláciu je možné obchod významne ovplyvniť. Je tomu tak preto, že obchodná politika nielen upravuje samotnú obchodnú výmenu, ale taktiež vytvára priaznivejšiu alebo menej priaznivé prostredie pre zahraničné subjekty pri ich vstupe na tuzemský trh a zároveň ovplyvňuje transakčné náklady¹ obchodu. Z širšieho pohľadu je teda nutné skúmať nielen samotnú obchodnú politiku štátu, ale taktiež politiky v súvisiacich oblastiach,“ viz Kalínska a Šterbová (2007, s. 58).

¹ Za transakčné náklady sa považujú nielen náklady na dopravu, ale taktiež náklady na administratívne a colné procedúry, na získanie certifikátov konformity výrobkov, na predpísané balenie, označenie a opatrenia výrobkov informáciami (labelling), atď. WTO vo svojich analýzach odhaduje, že transakčné náklady môžu dosahovať až 80% ceny niektorých obchodných operácií.

1.2 Teórie zahraničného obchodu

1.2.1 Merkantilizmus

Merkantilistické názory mali významný vplyv na praktickú hospodársku politiku hlavne v období od 16. storočia do 18. storočia, kedy ich teoreticky vytvárali významný škótsky filozof David Hume a Adam Smith. Vzhľadom k zjavnej rozporuplnosti sa nedá merkantilizmus označiť za školu ekonomického myslenia, ale jeho stopy sa dajú vysledovať aj v súčasnej hospodárskej politike väčšiny krajín (podpora vývozu a obmedzovanie dovozu patrí dodnes k hojne používaným nástrojom podpory domácej ekonomiky).

Bohatstvo národa bolo podľa merkantilistov dané zásobou drahých kovov v krajine. Zvyšovanie národného bohatstva bolo teda podľa nich možné iba hromadením drahých kovov. Krajina toho mohla dosiahnuť buď priamou ťažbou drahých kovov alebo aktívnou obchodnou bilanciou (iba tá mohla zvýšiť množstvo drahých kovov). Zahraničný obchod označovali merkantilisti ako hru s nulovým súčtom, v ktorej, ak jedna krajina zarobí, potom druhá musí stratiť. V podstate vychádzali z myšlienky, že svetové bohatstvo je nemenné a cieľom hospodárskej politiky by malo byť jeho prerozdelenie v prospech domácej ekonomiky. Bullionisti (predstavitelia ranného merkantilizmu) presadzovali dokonca zákaz vývozu drahých kovov z krajiny. Najvýznamnejším predstaviteľom merkantilizmu bol Thomas Mun (1571 – 1641). Zdôrazňoval predovšetkým výhodnosť v dovoze surovín určených na výrobu hotových výrobkov, ktoré opäť krajina vyvezie. Mun poukázal na to, že aktívna obchodná bilancia vedie k zvýšeniu množstva drahých kovov v krajine a teda aj množstva peňazí v domácej ekonomike. To povedie k rastu cenovej hladiny a k postupnému znižovaniu cenovej konkurencieschopnosti domácich podnikateľov, viz Svatoš (2009).

Dôsledné dodržiavanie merkantilistických myšlienok by nutne viedlo k významnému obmedzeniu medzinárodného obchodu. Pokiaľ by každá krajina chcela mať aktívnu obchodnú bilanciu za každú cenu, potom by konečným výsledkom bol nulový obchod.

1.2.2 Klasická ekonómia

1.2.2.1 David Hume (1711 – 1776) a kvantitatívna teória peňazí

Hume je autorom eseje *O peniazoch*, čo je najvýznamnejší príspevok k teóriám medzinárodného obchodu. V tejto eseji formuloval princípy fungovania kvantitatívnej teórie peňazí. Hume v eseji vysvetľuje, že rast množstva peňazí v ekonomike v dôsledku aktívnej obchodnej bilancie povedie zároveň k rastu cien, a teda k zhoršeniu celkovej bilancie. Zároveň vo svojich úvahách pracoval s pevným menovým kurzom, aj keď hodnota vtedajších mien bola daná množstvom zlata alebo striebra v nich obsiahnutom. Hume veľmi dobre chápal význam medzinárodnej deľby práce a nepriamo formuloval princíp absolútnej výhody, za ktorého autora je obecné považovaný Adam Smith, viz Kalínská a Štěrbová (2007).

1.2.2.2 Adam Smith (1723 – 1790) a teória absolútnych výhod

Zakladateľ klasickej politickej ekonómie Adam Smith sa venoval problematike zahraničného obchodu vo svojom všeobecnom *Pojednanie o podstate a pôvode bohatstva národov* (*An Inquiry into the Nature and Causes of Wealth of Nations*) vydaným v roku 1776. Smith bol veľkým kritikom merkantilistov. Na rozdiel od nich pochopil, že obchod nieje hra s nulovým súčtom a že obchod, prebiehajúci na základe slobodnej vôle zúčastnených, je prospešný pre všetkých. Dokázal taktiež oceniť význam medzinárodnej deľby práce ako usporiadania, ktoré zvyšuje celosvetové bohatstvo.

Teória absolútnych výhod

Táto teória hovorí o tom, že by sa mala krajina špecializovať na výrobu tých výrobkov, ktoré je schopná vyrábať lacnejšie, ako ostatné krajiny. Tieto výrobky sa vyvážajú potom do krajín, kde je ich výroba nákladnejšia a naopak z nich dovážať výrobky, ktoré sú tieto krajiny schopné vyrobiť najlacnejšie. Za určitý nedostatok tejto teórie môžeme považovať skutočnosť, že pracuje s pracovnou teóriou hodnoty (táto teória hovorí, že hodnota tovaru je daná množstvom práce použitej pri jej výrobe, čo je veľké zjednodušenie reality,

pretože hodnota výrobku je v skutočnosti čisto subjektívnou záležitosťou a s množstvom práce potrebným pre jeho výrobu v podstate vôbec nesúvisí), viz Kalínská a Štěrbová (2007).

Pre jednoduchšie spresnenie princípu absolútnych výhod ju demonštrujem na modeli, v ktorom predpokladám, že napr. Slovensko a Česká republika (ďalej už len ČR) produkujú dva výrobky automobily a hodinky. Slovensko potrebuje k výrobe jedného automobilu 1000 jednotiek práce a k výrobe hodínok 10 jednotiek práce. ČR používa pri výrobe jedného automobilu 1500 jednotiek práce a pri výrobe hodínok 5 jednotiek práce.

Tabuľka 1.1 Absolútne výhody

Produktivita práce	ČR	Slovensko
automobily	1500	1000
hodinky	5	10

Zdroj: vlastné spracovanie

Z tabuľky (1.1) vyplýva, že Slovensko je schopné vyrábať automobily s využitím menšieho množstva práce ako ČR, naopak pri výrobe hodínok potrebuje Slovensko viac jednotiek práce. Slovensko má teda absolútnu výhodu pri výrobe automobilov, ČR má zas absolútnu výhodu pri výrobe hodínok.

Pri neexistencii zahraničného obchodu bude na Slovensku národný výmenný pomer 100 hodínok za 1 automobil, v ČR 300 hodínok za 1 automobil. Na Slovensku sú teda automobily lacnejšie (hodinky drahšie) ako v ČR. Po uvoľnení vzájomného obchodu dôjde k tomu, že sa medzinárodný výmenný pomer ustáli na 200 hodínok za automobil. Ak sa Slováci vzdajú výroby 100 hodínok, uvoľní sa im 1000 jednotiek práce, ktoré môžu použiť k výrobe 1 dodatočného automobilu. Za automobil môžu teraz v ČR získať 200 hodínok.

1.2.2.3 David Ricardo (1772 – 1823) a teória komparatívnych výhod

Ricardo je všeobecne považovaný za autora teórie komparatívnych výhod, ktorá dokazuje, že medzinárodný obchod je výhodný aj v prípade, že krajina nemá žiadnu absolútnu výhodu. Jeho najvýznamnejším dielom bola kniha *Zásady politickej ekonómie a zdanenie* (*On the Principles of Political Economy and Taxation*), ktorá vyšla prvý raz v roku 1817.

Teória komparatívnych výhod

Teória absolútnych výhod sa nezaobrá situáciou, kedy krajina nieje schopná vyrábať žiadny výrobok lacnejšie ako ostatné krajiny. I v takomto prípade sa však vyplatí, keď sa táto krajina zapojí do medzinárodnej deľby práce, čo dokazuje práve táto teória.

Komparatívna výhoda sa dá definovať ako relatívne najväčšia absolútna výhoda, pokiaľ má krajina absolútnu výhodu pri výrobe komodít alebo naopak, ako relatívne najmenšia absolútna nevýhoda v prípade, že má krajina absolútnu nevýhodu pri výrobe oboch komodít. Túto teóriu budem opäť demonštrovať na príklade. V ČR vyrobí jedna jednotka práce buď 10 automobilov, alebo 100 000 pív. Na Slovensku vyrobí rovnaká jednotka práce buď 9 automobilov, alebo 45 000 pív.

Tabuľka 1.2 Komparatívne výhody

Produktivita práce	ČR	Slovensko
Automobily	10	9
Pivo	100 000	45 000

Zdroj: vlastné spracovanie

Z tabuľky (1.2) je zrejmé, že ČR má v tomto prípade väčšiu produktivitu práce pri výrobe oboch uvedených komodít. Podľa pracovnej teórie hodnoty bude národný výmenný pomer v ČR 10 000 pív za 1 automobil, na Slovensku 5000 pív za 1 automobil. Z toho vyplýva, že automobily sú relatívne lacnejšie na Slovensku a pivo zas v ČR. Pokiaľ sa Česi špecializujú na výrobu piva a Slováci na výrobu automobilov, vzájomný obchod skutočne povedie k zlepšeniu situácie v oboch krajinách, viz Kalínská a Štěrbová (2007).

1.2.2.4 John Stuart Mill (1806 – 1873) a medzinárodný výmenný pomer

Mill rozšíril teóriu komparatívnych výhod o teóriu recipročného dopytu. Jeho najvýznamnejším dielom bolo *Zásady politickej ekonómie (Principles of Political Economy)*. Milla zaujímalo, na čom bude závisieť konkrétna hodnota medzinárodného výmenného pomeru a sformuloval teóriu recipročného dopytu. Práve vzájomný dopyt po dovoze bude podľa neho rozhodujúci pre konečnú výšku medzinárodného výmenného pomeru.

Ak bude slovenský dopyt po českom pive väčší ako český dopyt po slovenských autách, potom sa dá očakávať, že výsledný výmenný pomer sa bude nachádzať relatívne blízko slovenskému národnému výmennému pomeru a naopak. Veľkosť recipročného dopytu po dovozoch bude zrejme najviac závisieť na veľkosti ekonomiky a jej ekonomickej vyspelosti, viz Kalínská a Štěrbová (2007).

Z vyššie uvedeného prípadu vyplýva, že medzinárodný výmenný pomer bude pravdepodobne relatívne bližšie národnému výmennému pomeru v menšej krajine, pretože sa dá pri nej predpovedať väčší recipročný dopyt po dovozoch ako pri veľkej krajine.

1.2.3 Neoklasická ekonómia

Za najvýznamnejšie doplnenie klasických teórií zahraničného obchodu môžeme považovať *Heckscherov a Ohlinov model* a naň nadväzujúci *Stolperov a Samuelsonov teorém*. Zásadnou zmenou oproti klasickým teóriám zahraničného obchodu, ktoré operovali iba s jedným výrobným faktorom, ktorou bola práca, predstavuje zahrnutie kapitálu do modelu.

1.2.3.1 Heckscherov a Ohlinov model²

Tento model vychádza z jednoduchej myšlienky, že krajiny sa líšia svojou relatívnou vybavenosťou výrobnými faktormi (práca a kapitál). V krajine, ktorá je relatívne hojnejšie vybavená kapitálom, bude kapitál aj relatívne lacnejší, pretože cena výrobného faktoru v krajine závisí podľa klasikov na ich relatívnej ponuke a táto krajina by sa teda mala zamerať na kapitálovo náročné výrobky. Krajina, ktorá je naopak relatívne lepšie vybavená prácou, by sa mala zamerať na výrobu pracovne náročnejších výrobkov, viz Kalínská a Štěrbová (2007).

² Existuje veľké množstvo neoklasických teórií, ktoré rozvinuli Heckscherov – Ohlinov neoklasický model ako napr. Leontievov paradox, Rybcynského efekt, zmena relatívnej vybavenosti, teorém o vyrovnávaní cien výrobných faktorov a ďalšie. Ja som sa zameriaval iba na Stolperov a Samuelsonov teorém.

Predpoklady modelu:

- vybavenosť krajín výrobnými faktormi je relatívne odlišná,
- výrobky sa dajú podľa náročnosti ich výroby na kapitál alebo na práce rozdeliť na *kapitálovo náročné* a *pracovito náročné*,
- výrobné technológie sú pevne dané pre všetky krajiny, nedá sa pri výrobe nahradzovať kapitál prácou a naopak,
- pohyblivosť výrobných faktorov medzi krajinami je do značnej miery obmedzená.

Tabuľka 1.3 Heckscherov a Ohlinov model

	krajina A	krajina B
kapitál	10	100
práca	100	500

Zdroj: vlastné spracovanie

Z tabuľky (1.3) je zrejmé, že krajina B je absolútne lepšie vybavená prácou a aj kapitálom. To však neznamená, že sa zameria na výrobu pracovne náročných a aj kapitálovo náročných výrobkov. Krajina B je v porovnaní s krajinou A relatívne lepšie vybavená kapitálom a mala by sa podľa tejto teórie zamerať na kapitálovo náročné výrobky. Krajina A je relatívne lepšie vybavená prácou a mala by sa teda špecializovať na pracovne náročné výrobky, aj keď je absolútne horšie vybavená prácou ako krajina A.

1.2.3.2 Stolperov a Samuelsonov teorém

Z logiky Heckscherovho a Ohlinovho modelu vyplýva, že ak dôjde z nejakého dôvodu (v dôsledku rastu dopytu) k rastu svetovej ceny kapitálovo náročnej komodity, potom porastie aj cena kapitálu a naopak. Dopyt po kapitály porastie, zatiaľ čo dopyt po práci bude postupne klesať. To povedie k absolútnemu a aj relatívnemu rastu reálnych dôchodkov vlastníkov kapitálu a zároveň k relatívnemu poklesu reálnych miezd, bude do istej miery závisieť na tom, či sa jedná o krajinu zameranú na výrobu kapitálovo náročných výrobkov či o krajinu zameranú na výrobu pracovne náročných výrobkov.

Rast cien kapitálovo náročného výrobku bude mať rozdielne dopady na krajinu zameranú v súlade s Heckscherovým a Ohlinovým modelom na výrobu kapitálovo náročných výrobkov a na krajinu zameranú na výrobu pracovne náročných výrobkov. V krajine zameranej na kapitálovo náročné výrobky dôjde k ďalšiemu rozšíreniu výroby kapitálovo náročných výrobkov a patrne taktiež dôjde k zvýšeniu vývozu a zlepšeniu výmenných relácií. Rast vývozu kapitálovo náročného výrobku bude patrne odprevádzaný rastom dovozu pracovne náročného výrobku, ktorého domáca výroba bola obmedzená. V krajine zameranej na pracovne náročné výrobky povedie rast ceny kapitálov náročného výrobku taktiež k obmedzeniu výroby pracovne náročných výrobkov a teda k poklesu vývozu a aj dovozu a výmenná relácia sa patrne zhorší, viz Kalínská a Štěrbová (2007).

1.2.4 Alternatívne teórie v zahraničnom obchode

Podľa Miroslava Svatoša (2009) ekonomická veda ponúka celú radu alternatívnych teórií, ktoré sú veľakrát vo významovom spore s teóriami hlavného prúdu (za teórie hlavného prúdu považujem teórie klasické a neoklasické, nie však merkantilistický spôsob uvažovania, ktorý nieje možné považovať za ucelenú ekonomickú školu). Tieto teórie si všímajú predovšetkým reálne nesplnenie väčšiny silných predpokladov, na ktorých sú teórie hlavného prúdu postavené. Nepochybujú teda ani tak ich teoretickú správnosť, ale skôr ich využiteľnosť pre praktickú hospodársku politiku. Medzi príklady týchto teórií môžem uviesť detské odvetvia (Fridrich List), periférne ekonomiky (Paul Prebisch), zbedačujúceho rastu (Jagdish Bhagwati), rastúcich výnosov (úspor) z rozsahu a ďalšie.

Postupným vývojom sa objavili nové teórie, ktoré zahŕňajú väčší počet tovarových komodít, väčší počet výrobných faktorov, a menší počet zjednodušujúcich predpokladov. Je treba konštatovať, že veľmi nestabilné prostredie, ktoré má silný vplyv aj na oblasť zahraničnoobchodných vzťahov, veľmi obmedzuje využiteľnosť celej rady klasických, neoklasických a alternatívnych teórií, ktoré majú súvisť so zahraničným obchodom.

1.3 Platobná bilancia

Platobná bilancia (ďalej už len PB), rozumieme ako štatistický účtovný záznam zostavený na princípe podvojného účtovníctva (na každý kreditný záznam nadväzuj debetný), ktorý sumarizuje všetky ekonomické transakcie medzi subjektmi domácej krajiny a subjektmi ostatných krajín za určité časové obdobie (väčšinou to býva obdobie jedného kalendárneho roku). Tento princíp zaisťuje vyrovnanosť PB. Podľa Durčákovej a Mandela (2003) PB ovplyvňuje kľúčové makroekonomické veličiny, ako sú hrubý domáci produkt, zamestnanosť, úroveň cien tovarov a služieb, úroková miera a devízový kurz. Súčasne je PB taktiež týmito makroekonomickými veličinami ovplyvňovaná. Vývoj PB poskytuje dôležité informácie pre rozhodovanie finančných manažérov a investorov. Je tomu tak spravidla preto, lebo PB:

- umožňuje predvídať (hlavne krátkodobo) kapacitu trhu príslušnej krajiny (napr. krajina s deficitom obchodnej bilancie, bude pravdepodobne hľadať cesty, ako posilniť export a obmedziť import);
- je dôležitým indikátorom vývoja devízového kurzu, resp. tlakov, ktoré môžu viesť k jeho zhodnoteniu, alebo znehodnoteniu (dlhodobý deficit PB signalizuje znehodnotenie domácej meny, prebytok PB potom možnosť jeho zhodnotenia);
- dlhodobý deficit PB môže signalizovať taktiež zavedenie devízovej kontroly platov spojených s prevodom zisku a dividend, licenčných poplatkov, poprípade aj ďalších obmedzení pre zahraničných investorov.

1.3.1 Štruktúra PB

Tabuľka (1.4) znázorňuje členenie PB. Vertikálne člení na položky kreditné (zlepšujúce PB), ktoré predstavujú príjem platieb zo zahraničia, alebo sú to transakcie, pri ktorých je ponúkaná zahraničná mena a na položky debetné (zhoršujúce PB), ktoré určujú platby do zahraničia a pri ktorých je na devízovom trhu ponúkaná domáca mena. Kreditné položky sú taktiež všetky položky spojené s tvorbou devíz a naopak, debetné položky sú všetky položky, ktoré vedú k vynakladaniu devíz. Horizontálne sa potom PB člení na jednotlivé účty, viz Durčáková a Mandel (2003).

Tabuľka 1.4 Štruktúra PB

Účet	Bilancia	Kreditné položky	Debetné položky
A: Bežný účet	Obchodná bilancia	EXPORT	IMPORT
	Bilancia služieb	PRIJMY	VYDAJE
	Bilancia výnosov	VYNOSY	NAKLADY
	Bežné prevody	PRIJMY	VYDAJE
B: Kapitálový účet	-	PRIJMY	VYDAJE
C: Finančný účet	Priame investície	V TUZEMSKU	V ZAHRANICI
	Portfóliové investície	V TUZEMSKU	V ZAHRANICI
	Ostatné investície	V TUZEMSKU	V ZAHRANICI
D: Chyby, kurzové rozdiely	-	+	-
E: Devízové rezervy	-	nárast	pokles

Zdroj: MMF, vlastná úprava

$$\sum \text{kreditných položiek} = \sum \text{debetných položiek}$$

Termín PB nieje úplne výstižný, nejde iba o bilanciu platieb, ale aj o bilanciu všetkých peňažných i reálnych tokov medzi domácou ekonomikou a „zbytkom sveta,.. Z tohto dôvodu sa nedá chápať PB ako jedno číslo, ale je potrebné ďalej skúmať stav na akých účtoch PB, ktorá je analyzovaná z hľadiska svojej štruktúry má väčšiu vypovedajúcu schopnosť a umožňuje zachytiť zmeny v teritoriálnej a komoditnej štruktúre vývozu a dovozu tovarov a služieb.

A: Bežný účet

Bežný účet (ďalej už iba BÚ) zachytáva export a import tovarov a služieb, výnosy a náklady spojené s medzinárodným pohybom práce a kapitálu a medzinárodné jednostranné transfery. Jedná sa o súčet obchodnej bilancie, bilancie služieb, bilancie výnosov a bežných prevodov.

1. obchodná bilancia táto bilancia nemá až takú veľkú váhu ako v období merkantilizmu, kedy boli služby zanedbateľnou položkou PB, ale aj tak je najdôležitejšou zložkou účtu PB. Saldo obchodnej bilancie je rozdiel medzi hodnotou tovaru vyvezeného a tovaru dovezeného do krajiny. Deficit obchodnej bilancie sa prejavuje vyšším importom (dovozom) ako je export (vývoz) a naopak, prebytok nastáva vtedy, ak je export vyšší ako import. V súčasnej dobe je táto bilancia prebytková.

2. bilancia služieb je položkou, ktorá nadobúda pri väčšine krajín stále významnejšiu úlohu na BÚ PB. Saldo bilancie služieb je rozdiel medzi príjmami z poskytnutých služieb domácimi subjektmi a výdajmi na poskytovanie služieb zahraničnými subjektmi. Ak sú príjmy z poskytnutých služieb tuzemskými subjektmi väčšie ako výdaje na poskytovanie služieb zahraničnými subjektmi vzniká na bilancii služieb prebytok a naopak ak sú výdaje vyššie ako príjmy nastáva na bilancii služieb schodok. Jedná sa tu o služby ako sú: cestovný ruch, medzinárodná letecká a železničná doprava, patenty, licencie, autorské práva a iné.

3. bilancia výnosov je odrazom minulého pohybu výrobných faktorov práce a kapitálu. Predstavuje predovšetkým výnosy a náklady spojené s investovaním v zahraničí. Na strane aktív ide spravidla o výnosy z finančných aktivít investovaní v zahraničí, ale aj o príjmy rezidentov zo zamestnania v cudzine. Najčastejšie ide o zisky, úroky, dividendy a renty. Na strane pasív majú dôležité miesto spravidla úroky platené podnikmi do zahraničia z úverov prijatých od zahraničných bánk a úroky, ktoré platia komerčné banky z prijatých depozít a úverov zo zahraničia. Patria sem rovnako príjmy nerezidentov zamestnaných v domácej ekonomike, viz. Durčáková a Mandel (2003).

Ak zhráme obchodnú bilanciu, bilanciu služieb a bilanciu výnosov získame *výkonovú bilanciu*, ktorá vypovedá najlepšie o transfere reálnych zdrojov medzi domácou ekonomikou a zahraničím, pretože okrem rozdielu od obchodnej bilancie, zahŕňa aj služby.

4. bežné prevody sú také transakcie, ktoré si nezakladajú nárok na protihodnotu (nevedú k vzniku pohľadávok, alebo záväzkov) v podobe pohybu tovaru, služieb či aktív. Sú to jednostranné platby do zahraničia alebo zo zahraničia. Saldom je rozdiel medzi transakciami prijatými a poskytnutými.

B: Kapitálový účet

V roku 1993 bola metodika PB MMF spresnená tak, aby lepšie odpovedala metodike Systému národných účtov. V praxi jednotlivých krajín sa používa od roku 1995. Podľa tejto novej metodiky BÚ nezahŕňa všetky transfery, ale iba tzv. bežné transfery „nekapitálovej“ povahy. Kapitálový účet zmenil úplne svoj pôvodný obsah. Nezobrazuje toky kapitálu v tradičnom poňatí, ale iba tzv. kapitálové transfery. Do transferov kapitálového charakteru spadajú kapitálové transfery súvisiace s migráciou obyvateľstva, prepáčením dlhov i s vlastníkmi právami k základným prostriedkom. Spadajú sem však aj prevody nevýrobných nefinančných hmotných aktív a nehmotných práv, ako sú patenty, autorské práva apod. Ostatné kapitálové transakcie sú zachytené na FÚ PB, ktorým je podľa novej metodiky nazývaný skorší kapitálový účet, viz Durčáková a Mandel (2003, s. 18).

C: Finančný účet

Finančný účet (ďalej už iba FÚ) zachytáva medzinárodný pohyb kapitálu v členení ako z hľadiska charakteru investovania (priame investície, portfóliové investície a ostatné), tak aj z hľadiska časového (dlhodobý a krátkodobý kapitál), viz Durčáková a Mandel (2003).

a) priame investície – v tejto bilancii FÚ PB sa zachycujú investície, ktorých cieľom je získanie kontroly nad podnikom (v niektorých prípadoch však už 10%). Podľa devízového zákona z roku 1995 sa priamou investíciou rozumie vynaloženie peňažných prostriedkov, ktorých účelom je vytvorenie trvalých ekonomických vzťahov investujúceho devízového tuzemca v zahraničnej alebo cudzozemca podnikajúceho v tuzemsku. Saldom je rozdiel medzi priamymi investíciami investovanými v tuzemsku zahraničnými subjektmi a priamymi investíciami investovanými domácimi subjektmi v zahraničí, viz Durčáková a Mandel (2003).

b) portfóliové investície – v tejto bilancii sa zachycujú ostatné investície, ktorých cieľom nieje prevzatie kontroly nad podnikom. Okrem toho súčasťou portfóliových investícií aj finančné deriváty, ako napr. opcie využívané k zaisteniu rizík a k účelom obchodovania. Saldom tejto bilancie je rozdiel medzi portfóliovými investíciami investovanými v tuzemsku zahraničnými subjektmi a portfóliovými investíciami investovanými domácimi subjektmi v zahraničí.

c) ostatné investície – tu sa zachytávajú napríklad krátkodobé a dlhodobé úvery poskytnuté bankami, vládou, podnikmi. Saldom je rozdiel medzi úvermi prijatými v tuzemsku od zahraničných ekonomických subjektov a úvermi poskytnutými tuzemcami zahraničným ekonomickým subjektom. Špekulatívny kapitál (hot money) môže krátkodobo zlepšovať stav FÚ PB, a tým aj celú PB, ale vzhľadom k jeho vysokej mobilite a rýchlej reakcii na zmenu situácie v domácej ekonomike je jeho úloha skôr destabilizujúca než ako pozitívna. V niektorých krajinách sú dokonca zavedené obmedzujúce podmienky pre pohyb špekulatívneho kapitálu.

Bilanciu FÚ vyjadruje súčet priamych investícií, portfóliových investícií a ostatných investícií. Ak je veľkosť investícií investovaných do tuzemska väčšia ako veľkosť investícií investovaných do zahraničia, je FÚ prebytkový a naopak.

D: chyby, kurzové rozdiely

Táto časť PB slúži predovšetkým k eliminácii nepresností spôsobených pri zostavovaní PB³. Toto saldo odráža rozdielnu metodiku používanú v rôznych krajinách pri zisťovaní položiek PB a môže nadobúdať kladné alebo aj záporné hodnoty.

E: Devízové rezervy

Podľa Durčákovej a Mandela (2003) predstavujú devízové rezervy medzinárodnú likviditu oficiálnych menových inštitúcií. Tvoria ju likvidné devízové aktíva v podobe zásob zlata, voľne zmeniteľných mien (v hotovosti alebo na účtoch u zahraničných bánk), štátne cenné papiere cudzích vlád, poprípadе aj iné likvidné devízové aktíva. Oficiálne menové inštitúcie majú k dispozícii popri „reálnych,, devízových rezerv taktiež tzv. potenciálne devízové facility, ktoré predstavujú možnosť čerpania dodatočných devízových zdrojov vo forme úverov od medzinárodných menových inštitúcií, alebo zahraničných centrálnych bánk. Potenciálne devízové rezervy zahrňujú taktiež tzv. zvláštne práva čerpania (*Special Drawing Rights* – SDR) u MMF.

³ Príkladom môže byť faktúra dovozu ojazdeného vozidla na čiastku nižšiu ako bola v skutočnosti zaplatená odberateľom. Rozdiel medzi týmito čiastkami sa musí objaviť práve na takejto položke PB.

Ak sčítame časti $A + B + C + D$, získame oficiálnu vyrovňavajúcu PB, teda bilanciu bez devízových rezerv. Ak dosahuje táto bilancia kladné hodnoty, jedná sa o prebytok a devízové rezervy krajiny sa zvýšili, pokiaľ nadobúda hodnoty záporné, ide o deficit a devízové rezervy poklesli.

Ako som už vyššie spomenul, celková PB je vždy vyrovnaná (každý zdroj má aj svoje užitie) a preto sa saldo celkovej PB rovná nule. Celkovú PB môžeme znázorniť ako súčet oficiálnej PB a účtom devízových rezerv.

1.4 Zhrnutie

V prvej (teoretickej) časti mojej bakalárskej práce som sa zaoberal, základnými definíciami zahraničného obchodu, jeho významu pre jednotlivé štáty a predovšetkým príčinami jeho vzniku. Hlavnými príčinami vzniku zahraničného obchodu sú výrobné podmienky a ich odlišnosť, rozdielne spotrebiteľské vkusy, klesajúce náklady z veľkovýroby a rozdiely vo výrobe a spotrebe. Neskôr som načrtol základné teoretické východiská a rôzne pohľady na teóriu zahraničného obchodu, ako aj alternatívne teórie. Z dôvodu neskoršej analýzy som sa rozhodol vysvetliť problematiku týkajúcu sa PB, ktorá musí byť vyrovnaná, jej delenie na horizontálne a vertikálne položky a podrobne som rozobral čoho sa týkajú jednotlivé účty PB a zostavenie oficiálnej vyrovňavajúcej PB.

2 Popis vývoja PB a menových kurzov v ČR a na Slovensku

V tejto podkapitole sa venujem vonkajším ekonomickým vzťahom, ktoré sa pokúsim analyzovať prostredníctvom vývoja PB a kurzovej politiky. Podrobnejšie sa taktiež podívam na vývoj obchodnej bilancie, ktorá zachytáva dôležité zmeny zahraničného obchodu. Tu je treba zdôrazniť, že predovšetkým v tejto oblasti je akákoľvek analýza sťažená, pretože v sledovanom období dochádzalo k zmenám v štatistickom spracovaní.

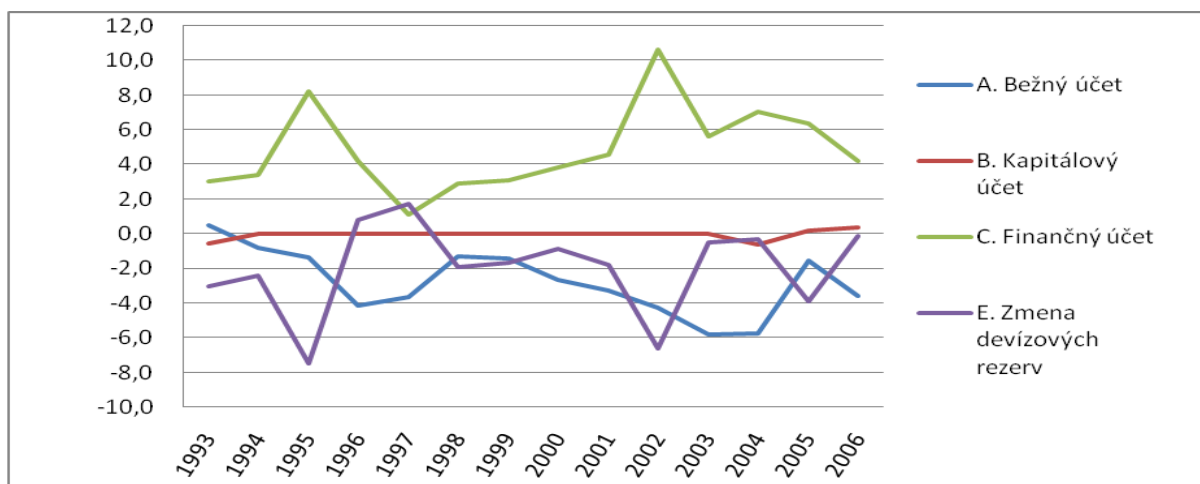
Obdobie rokov 1993 – 1998 je poznamenané radou transformačných zmien a zmien v zákonoch, ktoré značnou mierou ovplyvnili PB. Najvýznamnejšími zmenami boli prechody oboch krajín na riadený floating z fixného kurzu, pre ktorý sa ČR rozhodla v máji 1997 a SR v októbri 1998. V tejto časti sa PB venujem od roku 1993 do roku 2006, pretože obdobie od roku 2007 (kedy sa začína prejavovať hospodárska kríza) je rozoberané v poslednej časti mojej bakalárskej práce.

Významným medzníkom v európskom meradle sa stal rok 1999, kedy dvanásť členských štátov Európskej únie opustilo svoje meny a vstúpilo do eurozóny, i keď zatiaľ iba v bezhotovostnom styku, aby nasledovne v roku 2002 začali používať spoločnú menu euro v hotovostnom styku. Do tej doby bol pre ČR a Slovensko najdôležitejší vývoj českej a slovenskej koruny k nemeckej marke, ale od roku 1999 sa sleduje predovšetkým devízový kurz českej a slovenskej koruny k euru.

2.1 Vývoj PB ČR v rokoch 1993 – 2006

Táto časť je zameraná na vývoj PB v ČR v rokoch 1993 – 2006. Týmto vývojom sa podrobne zaoberá Česká národná banka (ďalej už iba ČNB), ktorej výročné správy sú mojim hlavným zdrojom informácií. V tejto časti podrobnejšie rozoberiem BÚ (hlavne obchodnú bilanciu), pohyb medzinárodného kapitálu, ktorý zachytáva FÚ a vývoj devízových rezerv. Vývoj PB v rokoch 1993 až 2006 graficky zobrazuje graf (2.1). Presný vývoj jednotlivých účtov zaznamenávajú tabuľky v prílohe (1.a) a (1.b).

Graf 2.1 Vývoj PB v rokoch 1993 – 2006 v ČR (v mld. USD)

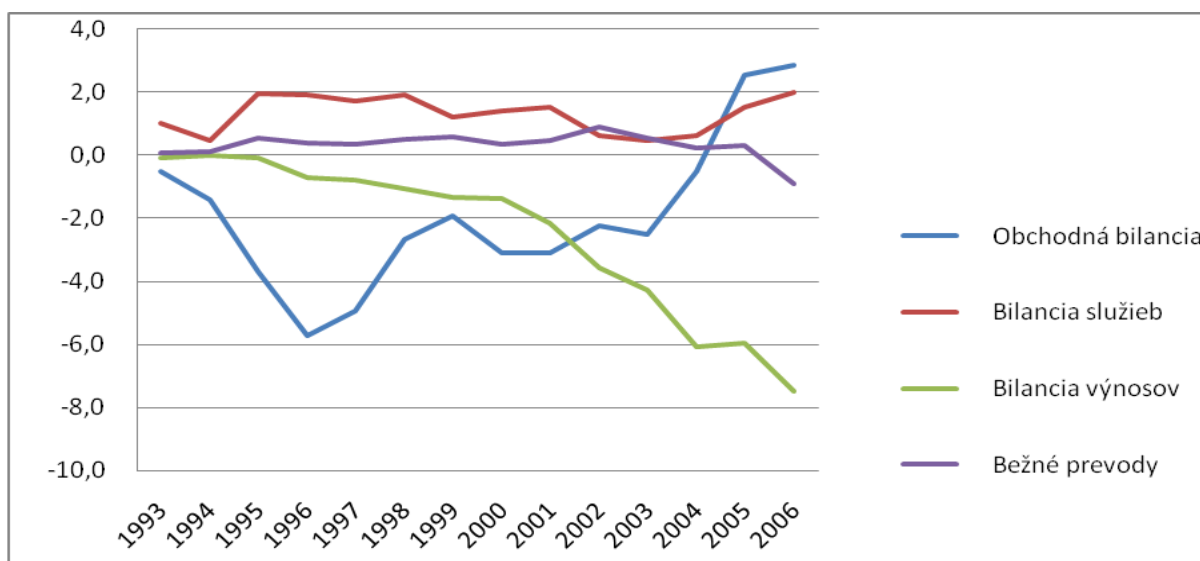

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

2.1.1 Vývoj BÚ

BÚ sa považuje za najdôležitejšiu súčasť PB. Jeho najväčšími zložkami je obchodná bilancia a bilancia výnosov. Bilancia služieb a bežné prevody nenadobúdajú takého veľkého významu. Ako je z predchádzajúceho grafu zrejmé, saldo BÚ v rokoch 1994 – 2006 dosahuje záporné saldá. Takýto schodok väčšinou dokáže vykryť FÚ. Ak je schodok na BÚ väčší ako na FÚ, dochádza k uvoľneniu devízových rezerv na vyrovnanie PB. Jednotlivé časti BÚ a ich vývoj od roku 1993 až do roku 2006 zachytáva graf (2.2).

Graf 2.2 Vývoj BÚ v rokoch 1993 – 2006 v ČR (v mld. USD)

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

Obchodná bilancia

Obchodná bilancia prešla od roku 1993 výraznými zmenami. Pre jej vývoj je dôležité obdobie okolo roku 1997, kedy dochádza k menovej kríze, následnej recesii ekonomiky a jej postupnému ožiovaniu a rok 2004, kedy sa ČR stáva členským štátom EÚ. Od roku 2005 hodnota exportu prevyšuje import, čo je spôsobené predovšetkým proexportnou orientáciou zahraničného obchodu na vyspelé krajiny (OECD) a krajiny EÚ. V roku 2005 smerovalo do krajín EÚ až 84% celkového exportu. Najväčším exportérom je pre ČR od roku 2000 Spolková republika Nemecko. Okrem exportu rastie taktiež aj import, čo je spôsobené stále sa zvyšujúcou kúpyschopnosťou obyvateľstva ČR a zvyšovaním cien ropy. Na raste exportu sa taktiež podieľa Česká exportná banka a Exportná a garančná poisťovacia spoločnosť, viz. ČNB, Platební bilance (2005).

Príliv zahraničného kapitálu prostredníctvom priamych zahraničných investícií (ďalej už len PZI) sa odráža v raste priemyselných odvetví. Hlavný komoditným ťahúňom sú výrobky s vyššou pridanou hodnotou. Rastie vývoz strojov a prepravných zariadení (predovšetkým automobilov), telekomunikačnej techniky, priemyselných strojov a kancelárskych zariadení.

Bilancia služieb

Počas celého sledovaného obdobia je bilancia služieb prebytková, čo znamená, že ČR poskytla viacej služieb do zahraničia, ako zahraničné subjekty na územie ČR. Ako som už v úvode podotkol, nemá až takú veľkú váhu a jej objem do roku 2003 nedokáže pokryť deficit obchodnej bilancie. Najviac sa na exporte podieľajú cestovný ruch, medzinárodná preprava tovarov a ľudí a finančné služby.

Vývoj v rokoch 2001 – 2004 zaznamenáva klesajúcu tendenciu. V štruktúre platobných prostriedkov používaných k úhradám v rámci zahraničného cestovného ruchu prevažujú hotovostné platby. Postupne sa však zvyšuje podiel platobných kariet hlavne na strane výdajov, viz NBS, Platební bilance (2008).

Bilancia výnosov

Po obchodnej bilancii je to druhá najobjemnejšia zložka BÚ, ktorá má v sledovanom období klesajúcu tendenciu. Najväčší vplyv na negatívny vývoj bilancie výnosov majú PZI, z ktorých sú v neskoršom období odvádzané dividendy (zahraničným investorom) do zahraničia a tie vplývajú na odliv výnosov a tým pokles bilancie výnosov. Počet cudzincov zamestnaných v ČR stále narastá a súčasne narastajú aj náklady na pracovnú silu (mzdové náklady a sociálne príspevky), čo taktiež negatívne vplyva na vývoj bilancie výnosov. Na druhej strane sú výjazdy českých pracovníkov do zahraničia brzdené reguláciami pracovných trhov v niektorých štátoch EÚ.

Bežné prevody

Bežné prevody sú najmenej objemnou časťou BÚ. Do roku 2005 vykazujú mierny schodok, čo je predovšetkým zapríčinené predvstupovými fondmi EÚ (Phare, Fond solidarity) na podporu budovania infraštruktúry, priemyslových zón a zlepšenie životného prostredia. Vstupom do EÚ v roku 2004 taktiež začala čerpať ČR zo štrukturálnych a regionálnych fondov dotácie, ktoré spôsobujú zvyšovanie výdajov v bežných prevodoch, ktorých saldo od roku 2004 výraznejšie pokleslo.

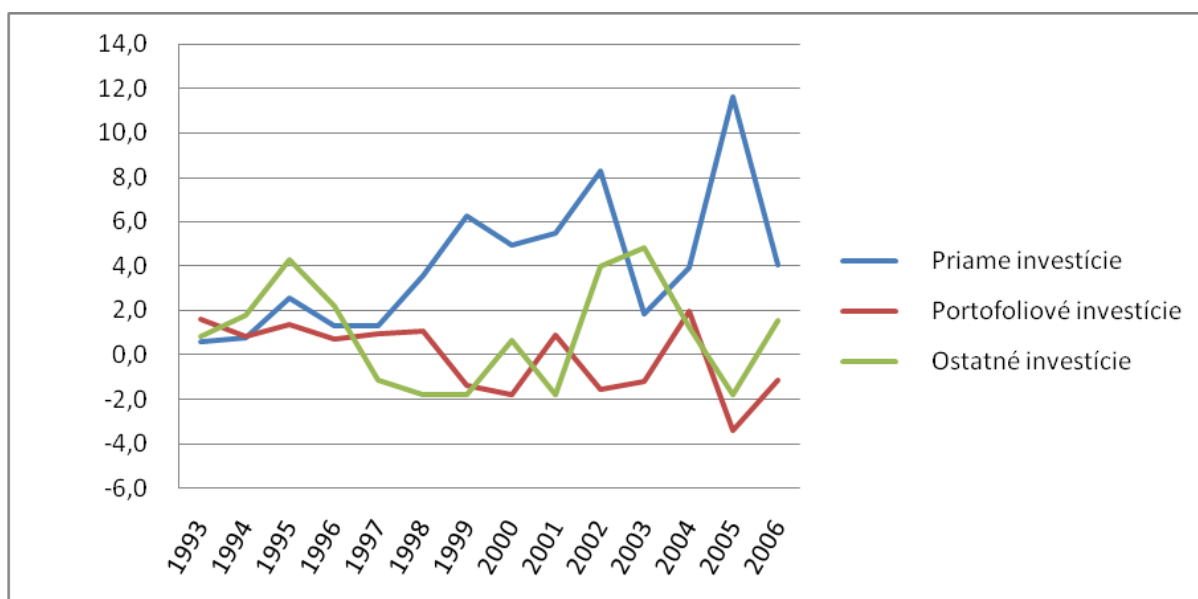
2.1.2 Vývoj kapitálového účtu

Kapitálový účet je najmenej významnou položkou PB, ktorá zaznamenáva transakcie spojené s obchodovaním s nehmotnými statkami (patenty, licencie, ochranné známky, emisné povolenky) a prevody majetku migrantov. Výkyv v roku 1993 je spojený s prevodom akcií z 1. Kupónovej privatizácie medzi ČR a Slovenskom.

2.1.3 Vývoj FÚ

V tejto časti sa podrobnejšie venujem vývoju jednotlivých položiek FÚ (priame investície, portfóliové investície a ostatné investície). Graf (2.3) zachytáva vývoj jednotlivých položiek na FÚ v rokoch 1993 -2006.

Graf 2.3 Vývoj FÚ v rokoch 1993 – 2006 v ČR (v mld. USD)

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

Celkový FÚ vykazuje za celé obdobie od roku 1993 prebytky, čo je zapríčinené väčším prílivom investícií zo zahraničia do ČR a menšími investičnými tokmi z ČR do zahraničia. Dôvodmi, prečo k tomu dochádzalo vidím v makroekonomickej a politickej stabilite, naštartovaní ekonomického rastu a z toho plynúcej dôvere zahraničných investorov, lacnejšej pracovnej sile a výhodnej geografickej polohe. V dôsledku rastu prebytku na tomto účte dochádza k nárastu devízových rezerv centrálnej banky. Prebytok na FÚ väčšinou pokryl deficit BÚ. Výnimkou bol rok 1997, kedy tento prebytok nestačil z dôvodu poklesu salda priamych investícií na pokrytie deficitu BÚ a ten musel byť vyrovnaný pomocou devízových rezerv.

Priame investície

Z grafu (2.3) je zrejmé, že priame investície predstavujú najdôležitejšiu časť FÚ. Počas obdobia od roku 1993 nadobúda kladných hodnôt. Zo sektorového členenia majú najväčšie zastúpenie služby.

PZI sú považované za jeden zo základných zdrojov hospodárskeho rastu a exportnej výkonnosti tranzitívnych krajín. Základným motívom zahraničných investorov k investovaniu v hostiteľskej krajine je však očakávanie budúceho toku výnosov z uskutočnenej investície. Ako som už skôr uviedol, s postupom času narastá deficit na bilancii výnosov kvôli rastu PZI.

Z pohľadu ekonomickej rovnováhy je najvýznamnejšia veľkosť výnosov z PZI bez reinvestovaných ziskov, pretože tieto finančné toky vytvárajú okamžitý tlak na vnútornú ekonomickú nerovnováhu krajiny a zhoršujú požiadavky na prefinancovanie jeho deficitu BÚ.

Portfóliové investície

V rokoch 1993 – 2006 končia portfóliové investície častejšie schodkom, ako prebytkom, čo znamená väčší odliv do zahraničia. Najväčší schodok vznikol v roku 2005, čo bolo zapríčinené zvýšením záujmu tuzemských investorov o zahraničie (spravidla dlhové inštrumenty) a poklesom prílivu do tuzemských majetkových a dlhových cenných papierov. Domáci investori sú predovšetkým banky a nebankové finančné inštitúcie, ktoré investujú svoje zdroje do majetkových a dlhových cenných papierov (spravidla do dlhodobých zahraničných obligácií), viz ČNB, platební bilancie (2005).

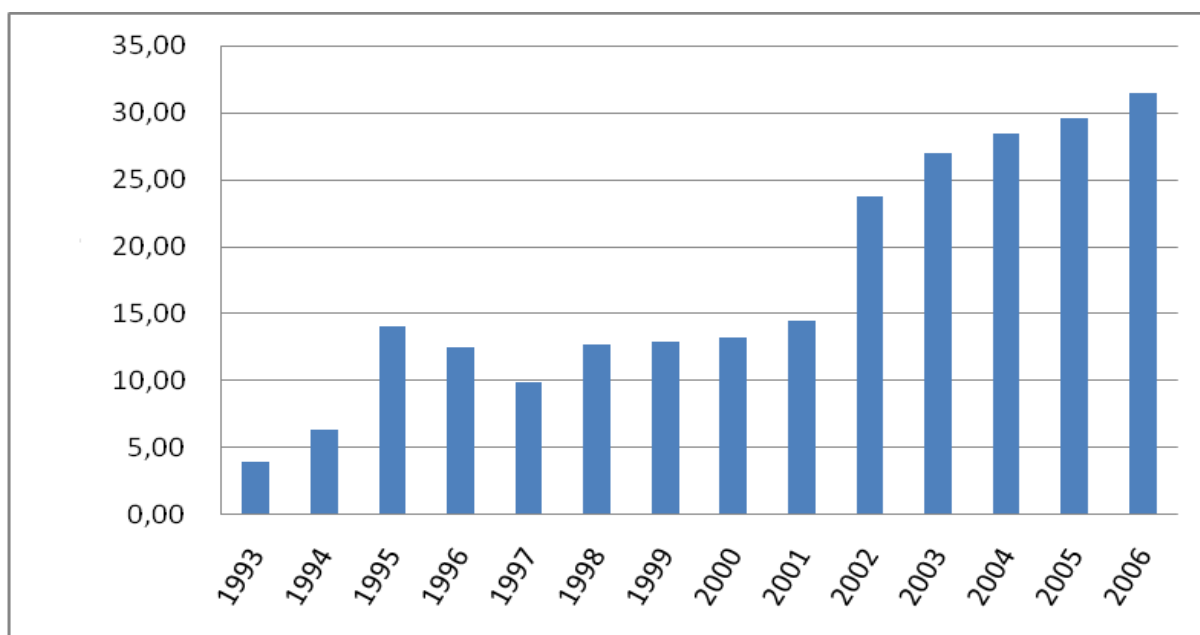
Ostatné investície

Podobne ako pri portfóliových, tak aj ostatné investície končia v sledovanom období častejšie deficitom ako prebytkom. Táto časť FÚ nieje podstatná, pretože zahrňuje iba úvery firiem a vlády.

2.1.4 Stavy devízových rezerv

Účel ani spôsob použitia devízových rezerv v ČR nieje deklarovaný v zákone. Môžeme však konštatovať, že tento fakt nieje zásadne odlišný od všeobecne uznávanej praxe vo svete. Účelom držania devízových rezerv v ČNB je predovšetkým vybudovať intervenčnú silu ČNB, zaistiť servis pre klientov ČNB a starať sa o kredibilitu ČR na zahraničných finančných trhoch. Graf (2.4) znázorňuje ich stavy.

Graf 2.4 Stavby devízových rezerv ČNB v letech 1993 – 2006 (v mld. USD)

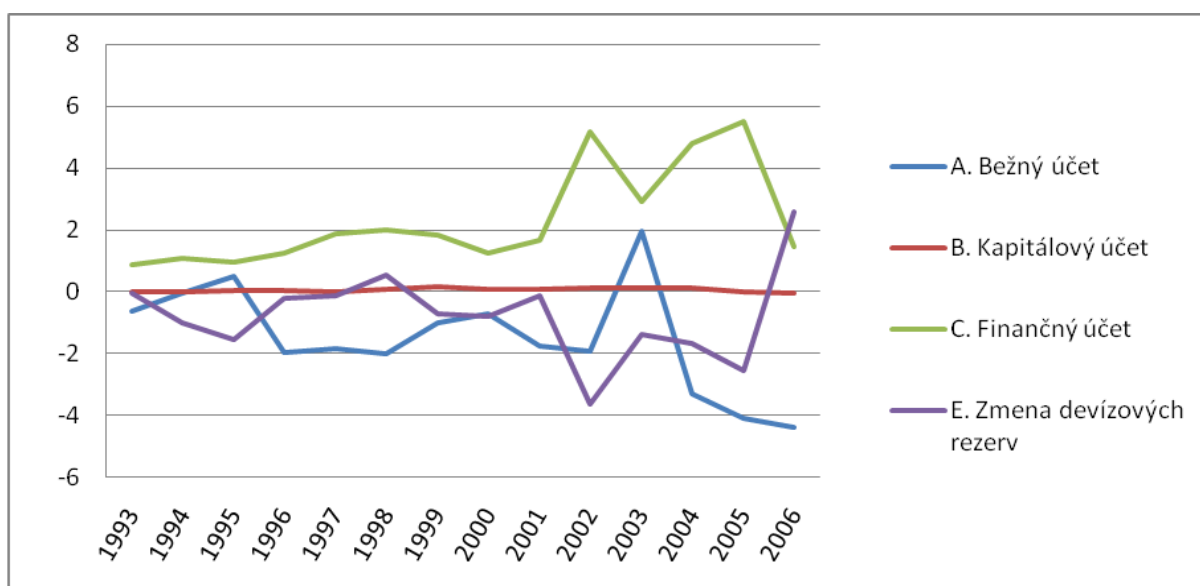
Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

Vývoj devízových rezerv má stúpajúcu tendenciu okrem obdobia okolo roku 1997, kedy dochádza k menovej kríze, ktorá bola charakteristická pádom hodnoty meny, zmenou kurzového režimu a masívnymi devízovými intervenciami ČNB. V roku 1997 taktiež nedokázal FÚ vykryť deficit BÚ a na tento schodok boli použité práve devízové rezervy, ktoré v tomto období poklesli.

2.2 Vývoj PB Slovenska v rokoch 1993 – 2006

Podobne ako pri vývoji v ČR, aj na Slovensku sleduje vývoj PB od roku 1993 Národná banka Slovenska (ďalej iba NBS), ktorej výročné správy sú mojim hlavným zdrojom informácií. V tejto časti podrobnejšie rozoberiem BÚ (hlavne obchodnú bilanciu), pohyb medzinárodného kapitálu, ktorý zachytáva FÚ a vývoj devízových rezerv. Vývoj PB v rokoch 1993 až 2006 graficky zobrazuje graf (2.5). Jej podrobný vývoj zaznamenávajú tabuľky v prílohe (2.a) a (2.b).

Graf 2.5 Vývoj PB Slovenska v rokoch 1993 – 2006 (v mld. USD)

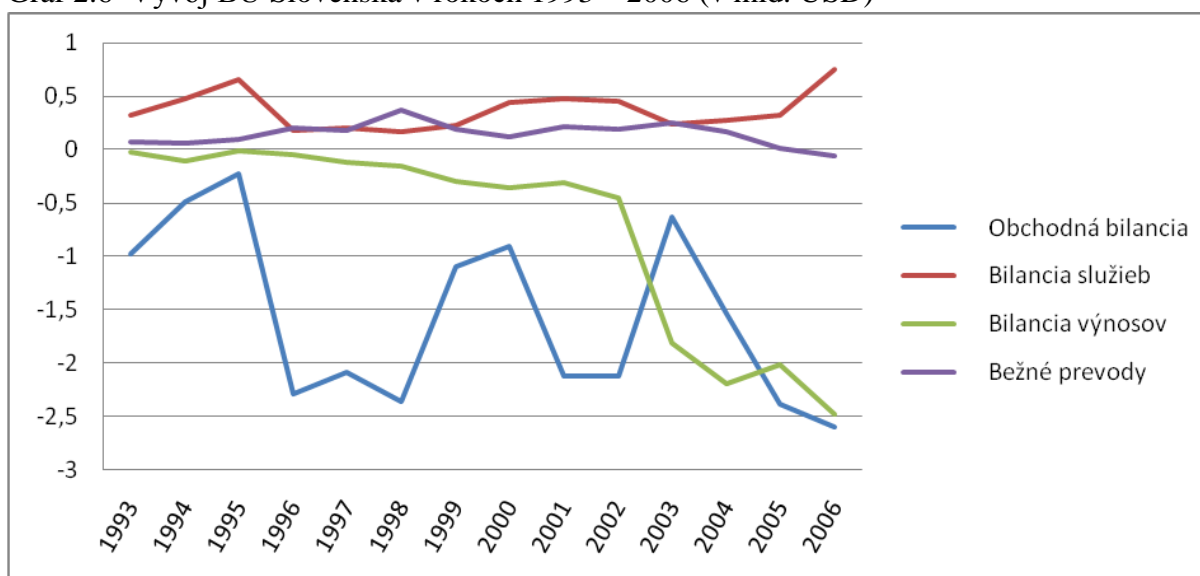

Zdroj: NBS, vlastné spracovanie

2.2.1 Vývoj BÚ

Záporné saldo BÚ svedčí o tom, že národné hospodárstvo SR nezískava zo zahraničia potrebné devízové zdroje v rámci hmotných tokov. Preto sa hlavným faktorom zvyšovania devízových zdrojov stali transfery v rámci kapitálového a FÚ. Jednotlivé zložky BÚ a ich vývoj obsahuje graf (2.6).

Graf 2.6 Vývoj BÚ Slovenska v rokoch 1993 – 2006 (v mld. USD)

Zdroj: NBS, vlastné spracovanie

Obchodná bilancia

Obchodná bilancia dosahuje počas sledovaného obdobia záporné hodnoty, čo znamená, že na Slovensku prevláda import nad exportom. Deficit dosiahnutý v roku 1994, je zapríčinený zvýšením exportu do krajín EÚ a Európskeho združenia voľného obchodu (EZVO) v súvislosti s pokračujúcim oživením európskej ekonomiky. Slovenský export sa v tovarovej štruktúre zameriava na vývoz produktov s vyššou pridanou hodnotou, hlavne na stroje a dopravné zariadenia (automobily).

Tak isto ako pri vývoji v ČR aj tu je zjavný prejav recesie a menovej krízy v období okolo roku 1997, kedy schodok v obchodnej bilancii dosahuje najnižšej hodnoty do roku 2005. Vstupom Slovenska do EÚ v roku 2004 je posilnený predovšetkým obchod s členskými krajinami. Aj napriek tomuto posilneniu dochádza k zvyšovaniu schodku obchodnej bilancie kvôli výraznejšiemu rastu importu.

Bilancia služieb

Aj keď bilancia služieb dosahuje kladné saldo, jej vplyv na vývoj BÚ nie je veľký. V posledných rokoch zaznamenáva zrýchlenie nárastu služieb poskytovaných do zahraničia tuzemskými subjektmi. Služby sú zamerané predovšetkým v oblasti dopravy a cestovného ruchu.

Bilancia výnosov

Je významná zložka BÚ, ktorej schodok sa od roku 2003 začína prudko prehĺbovať. Ako som už pri vývoji v ČR spomenul, je jav zapríčinený zvyšujúcimi sa PZI, z ktorých neskoršie výnosy, vo forme dividend plynú do zahraničia. Príjmovú časť negatívne ovplyvňujú znižujúce sa mzdy pracovníkov zamestnaných v zahraničí.

Bežné prevody

Bežné prevody sú najmenej významnou zložkou BÚ. Pokles aktívneho salda bežných prevodov od roku 2004 je ovplyvnený znížením inkás zo zahraničia a zvýšením platieb do zahraničia vo forme darov a prevodov právnických osôb.

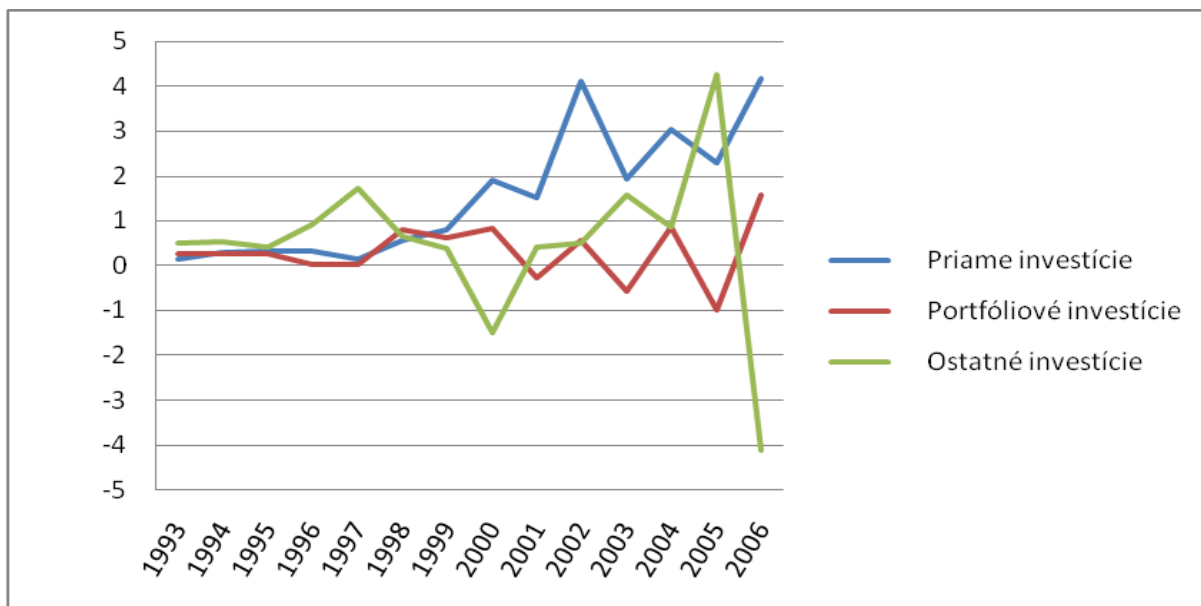
2.2.2 Vývoj kapitálového účtu

Kapitálový účet je najmenej významnou položkou PB, ktorý zahŕňa zahraničnú pomoc investičného charakteru plynúcu od zahraničných vlád a mimovládnych subjektov, ďalej nákupy a predaje patentov, licencií a autorských práv. Podstatnú časť objemu od roku 2002 tvoria prostriedky, ktoré prišli do SR z rozpočtu EÚ vo forme grantov a sú deklarované ako investičná pomoc.

2.2.3 Vývoj FÚ

Do roku 2002 je na tomto účte charakteristické zvyšovanie prebytku, čo je zapríčinené rastúcimi investíciami, ktoré plynú od zahraničných subjektov na Slovensko. Príčinou takéhoto stavu je (ako pri vývoji v ČR) dobrá makroekonomická a politická stabilita, ekonomický rast a lacná pracovná sila. Kritickou otázkou v rokoch 1996, 2001 a 2006 sa okrem výšky deficitu BÚ stalo aj jeho financovanie. Na rozdiel od ostatných rokov, v ktorých FÚ prevyšoval schodok BÚ, prílev zahraničných zdrojov v roku 1998 a 2006 nepostačoval na pokrytie deficitu BÚ v plnej výške a musel byť kombinovaný s poklesom devízových rezerv centrálnej banky. Vývoj jednotlivých častí FÚ zaznamenáva graf (2.7).

Graf 2.7 Vývoj FÚ Slovenska v rokoch 1993 – 2006 (v mld. USD)

Zdroj: NBS, vlastné spracovanie

Priame investície

Priame investície sú najdôležitejšou zložkou FÚ. Počas celého sledovaného obdobia v rokoch 1993 – 2006 dosahuje prebytok.

PZI sú kľúčovým ekonomickým ukazovateľom. Slovensko patrí z hľadiska medzinárodného porovnania medzi menej úspešných príjemcov tohto kapitálu. Prílev PZI na územie SR môžeme rozdeliť do troch skupín. Prvú skupinu predstavujú privatizačné aktivity, druhú prílev PZI na zvýšenie majetkovej účasti v podnikoch a bankách na území SR a tretiu, kde patrí ostatný kapitál zahrňujúci pohľadávky a záväzky voči priamemu investorovi. Najviac PZI smeruje do obchodu a služieb.

Portfóliové investície

Portfóliové investície ako súčasť FÚ PB zahŕňajú transakcie s majetkovými a dlžobnými cennými papiermi vlády a NBS, bánk a podnikov. Prílev portfóliových investícií na strane pasív zahŕňajú emisiu cenných papierov domácich subjektov na zahraničných trhoch a obchodovanie s domácimi majetkovými a dlžobnými cennými papiermi. Ich vývoj je počas sledovaného obdobia značne rozkolísaný, ale častejšie končí prebytkom.

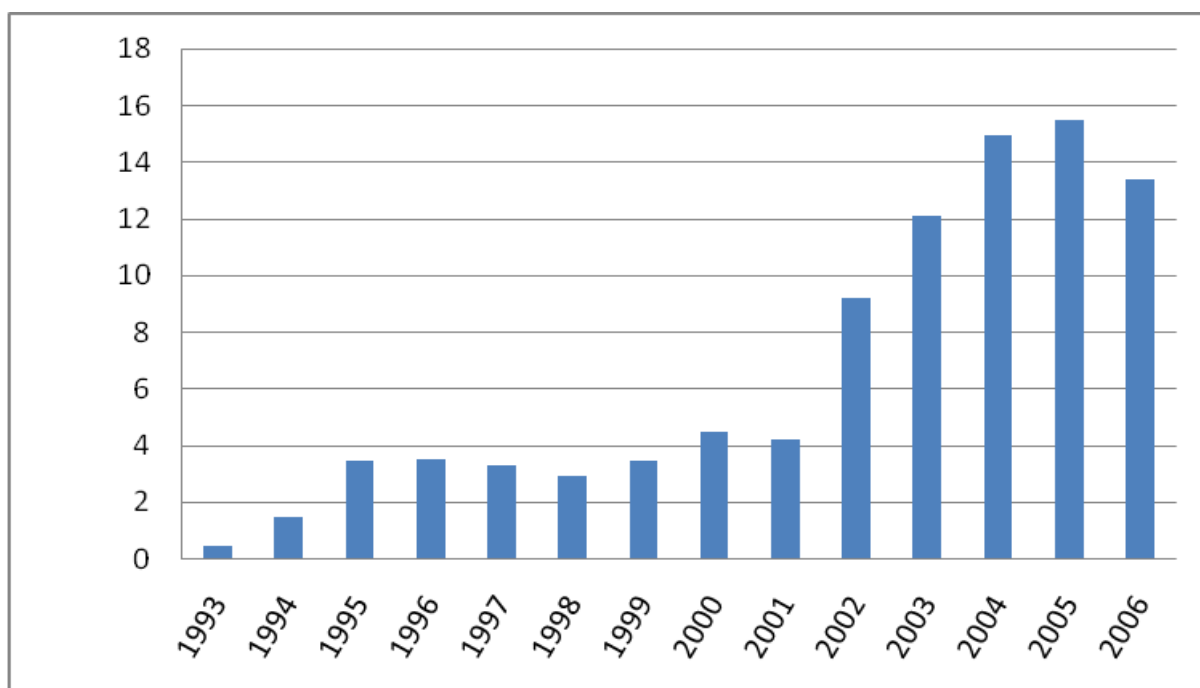
Ostatné investície

Táto časť zachytáva iba úvery firiem a vlády a ich vývoj nemá podstatný vplyv na vývoj FÚ. Výrazná zmena nastáva na prelome rokov 2005 a 2006, kedy dochádza k poklesu salda o 8,37 mld. USD, na čom sa najviac podieľal bankový sektor.

2.2.4 Stavy devízových rezerv

Účel držania devízových rezerv je rovnaký ako v ČR, a preto sa ním v tejto časti nezaobrámam. Stavy devízových rezerv v rokoch 1993 – 2006 zachytáva graf (2.8).

Graf 2.8 Stavby devízových rezerv NBS v rokoch 1993 – 2006 (v mld. USD)

Zdroj: NBS, vlastné spracovanie

Okrem rokov 1996, 2001 a 2006 prebytky na FÚ pokrývajú deficity na BÚ PB, čo znamená aktívny zostatok oficiálnej vyrovnávacej bilancie. Tieto prebytky NBS kompenzovala nákupom devíz, čo je zjavné na grafe (2.8). Rozhodujúcimi faktormi pozitívne ovplyvňujúcimi devízové rezervy sú výnosy súvisiace s privatizačnými aktivitami vlády a výnosy z depozít a cenných papierov v portfóliu NBS. Oblasť výdajov je determinovaná najmä splátkami dlhovej služby vlády a výdajmi NBS vyplývajúcimi predovšetkým z platieb v rámci zahraničného platobného styku pre klientov NBS.

2.3 Vývoj kurzových systémov

Dňa 8. februára 1993 došlo k rozdeleniu bývalej česko-slovenskej meny Kčs na dve meny: slovenskú korunu (Sk) a českú korunu (Kč). Vzájomné platby medzi republikami sa uhrádzali cez clearingový systém. Clearingový platobný styk fungujem medzi bankami, pričom každá banka má v clearingovom (zúčtovacom) centre svoj účet, na ktorý prichádzajú platby od inej banky. Z tohto účtu sa následne uhrádzajú platby ostatným bankám. Vyrovnávanie pohľadávok a záväzkov prebieha vzájomným započítavaním.

2.3.1 Vývoj v ČR

Pevný kurz

Od začiatku fungovania novej meny bol stanovený pevný kurz, ktorý sa až do jari 1996 pohyboval v úzkom rozpätí $\pm 0,5\%$ voči menovému košu najdôležitejších mien. Pôvodné zloženie menového koša obsahovalo 5 mien: americký dolár (USD), nemeckú marku (DEM), rakúsky šiling (ATS), švajčiarsky frank (CHF) a francúzsky frank (FRF). Neskôr sa zredukovalo na nemeckú marku (60%) a americký dolár (40%), čo dostatočne odrážalo štruktúru zahranično-ekonomických vzťahov ČR. Z počiatku bolo udržiavanie pevného kurzu bezproblémové, čo bolo umožnené tým, že pohyb medzinárodného kapitálu, využívajúceho úrokový diferenciál, nebol liberalizovaný. Ďalším dôvodom bolo, že devalvácia na počiatku ekonomickej reformy vytvorila dostatočne mäkké prostredie pre adaptáciu českých firiem a ich konkurencieschopnosti. Kurz mohol tvoriť úlohu nominálnej transformačnej kotvy a ČNB tak mohla bez problémov dodržiavať svoj záväzok plynúci z jeho fixného charakteru. V prvých transformačných rokoch nevznikal tlak ani apreciačným a ani depreciačným smerom, PB bola v tom období vyrovnaná a menová politika sa mohla orientovať podľa vývoja peňažnej zásoby.

Zvýšenie pásma pohybu kurzu koruny v roku 1996 na $\pm 7,5\%$ malo posilniť obranu ekonomiky pred prílivom špekulatívneho kapitálu. Cieľom tohto kroku bolo zvýšenie kurzového rizika zahraničných investorov a eliminovať tak aspoň z časti ich zisky, ktoré plynuli z vysokého úrokového diferenciálu. Rozvoľnenie kurzu vytváralo priestor pre aplikovanie autonómnejšej menovej politiky, umožňujúcej účinnejšie zásahy do domácej tvorby peňazí. Devízové intervencie nutné na udržanie fixného kurzu viedli k prudkému rastu peňažnej zásoby. K zamedzeniu inflačných dôsledkov bolo potrebné stiahnuť prebytočné peniaze z trhu, čo stimulovalo rast úrokových sadzieb. Vyššie úrokové sadzby potom viedli k nárastu úrokového diferenciálu a tým k ďalšiemu prílivu kapitálu.

Plávajúci kurz

V máji 1997 dochádza k špekulatívnemu útoku na korunu (hromadný výpredaj korunových aktív a nákup devíz, ktorý ústí do viac než 10% prepadu nominálneho kurzu oproti jeho centrálnej parite). Dôsledkom krízy v máji roku 1997 bola strata pevného kurzu

Kč. Menový kurz po zavedení riadeného plávajúceho kurzu (managed floating) prestal slúžiť ako nominálna kotva menovej politiky a zabezpečovať jej dôveryhodnosť. V roku 1997 dochádza k špekulatívnemu útoku na korunu (hromadný výpredaj korunových aktív a nákup devíz, ktorý ústil do viac než 10% prepadu nominálneho kurzu oproti jeho centrálnej parite)

Riadený floating predstavuje väčšiu toleranciu k omylom v menovej politike a väčšie prispôsobenie sa požiadavkám medzinárodného trhu. Nehrozí pri ňom riziko neudržateľného odlevu devízových rezerv v záujme zachovania stanoveného pásma oscilácie tak, ako je to pri pevných menových kurzoch. Z dôvodu prechodu na plávajúci kurz sa zmenila menová politika na inflačné cieľovanie. ČR je od vstupu do EÚ v roku 2004 zaviazaná pokladať svoju kurzovú politiku za vec spoločenského záujmu, a preto sa musí vyvarovať takej kurzovej politike, ktorá by mohla ohroziť hladké fungovanie jednotného trhu. V súčasnosti kurzový režim riadeného floatingu úplne vyhovuje členstvu ČR v etape pred zapojením do ERM II.

2.3.2 Vývoj na Slovensku

Pevný kurz

Podobne ako v ČR, tak aj na Slovensku bol stanovený fixný kurz, ktorý sa medzi rokmi 1993 – 1996 pohyboval vo flukтуаčnom pásme $\pm 1,5\%$. Kurzová politika voči voľne vymeniteľným menám zaznamenala významnú zmenu, keď dňa 10. júla 1993 NBS devalvovala slovenskú korunu o 10 % oproti voľne vymeniteľným menám a súčasne stanovila novú definíciu menového koša, ktorý obsahoval 5 mien (USD, DEM, ATS, CHF a FRF). Tento menový koš sa 14. júla 1994 redukuje na DEM (má prevažujúci podiel 60%) a USD. V júny 1996 sa flukтуаčné pásmo rozšírilo na $\pm 5\%$, viz NBS, výročná správa (1996).

Plávajúci kurz

1. Októbra 1998 Banková rada NBS rozhodla o zrušení fixného nominálneho výmenného kurzu v rámci flukтуаčného pásma a nahradila ho režimom plávajúceho výmenného kurzu (floatingom). Za referenčnú menu, ku ktorej sa vývoj výmenného kurzu monitoroval a určoval bola na začiatku zvolená DEM a od 1. januára 1999 euro. Do roku 1999 vývoj výmenného kurzu Sk závisel od krížového kurzu DEM a USD na svetových trhoch, od vývoja ponuky a dopytu po slovenskej korune na devízovom trhu, ako aj od

politiky a zámerov centrálnej banky. NBS vplývala na vývoj výmenného kurzu Sk priamymi devízovými intervenciami, tzn. nákupom alebo predajom devízových prostriedkov na devízovom trhu. Dňa 28. novembra 2005 vstúpila Sk do mechanizmu výmenných kurzov ERM II. Centrálna parita koruny voči euru bola stanovená na úrovni 1 EUR = 38,4550 Sk. Koruna v ERM II využívala štandardné flukтуаčné pásmo $\pm 15\%$ okolo centrálnej parity. Spodná hranica pre povinné intervencie bola 32,6868 Sk/EUR a horná hranica 44,2233 Sk/EUR, viz. NBS, výročná správa (2005).

Euro

Príloha (3) zobrazuje podrobný harmonogram prijatia eura. Vláda SR schválila 16. júla 2003 stratégiu prijatia eura vypracovanú v spolupráci NBS a MF. Dňa 28. Novembra 2005 vstúpila Sk do mechanizmu výmenných kurzov ERM II. Centrálna parita koruny voči euru bola pri vstupe do ERM II stanovená na úrovni 1 euro = 38,4550 Sk a 19. marca 2007 sa mení na úroveň 1 euro = 35,4424 Sk. Sk využívala štandardné flukтуаčné pásmo v stanovené na $\pm 15\%$. V júli 2008 bol stanovený konverzný kurz (1 euro = 30,126 Sk). Od 1. januára 2009 vstupuje Slovenská republika do eurosystému a Slovenská koruna je nahradená novou platnou menou eurom, viz NBS, výročná správa (2009).

2.4 Zhrnutie

V analytickej časti mojej bakalárskej práce som sa v prvej časti zaoberal analýzou vývoja PB ČR a Slovenska. Najdôležitejšou časťou PB je BÚ, ktorému som venoval aj najväčšiu pozornosť. Vývoj obchodnej bilancie BÚ je na Slovensku a v ČR do značnej miery rozdielny, pretože obchodná bilancia Slovenska je dlhodobo schodková. Hlavným medzníkom sa stal rok 2005, kedy došlo v ČR k prebytku na obchodnej bilancii a môžem predpokladať, že podobný trend vývoja, tzn. rast prebytku na obchodnej bilancii, bude nasledovať aj v ďalšom období. Ďalej som sa venoval vývoju menových kurzov v ČR a Slovensku. Vývoj menových systémov je v ČR a na Slovensku do roku 2009 veľmi podobný. Po rozpade ČSFR prešli obe krajiny na fixný kurz a neskôr postupne na plávajúci. Neskorší vývoj je však odlišný v tom, že 1. januára 2009 sa Slovensko vzdáva svojej národnej meny a práma novú menu euro.

3 Analýza zahraničného obchodu ČR a Slovenska od r. 1993 do súčasnosti

Táto kapitola je zameraná predovšetkým na vplyv veľkej finančnej krízy na zahraničný obchod. V úvode rozoberiem teritoriálnu a komoditnú štruktúru zahraničného obchodu ČR a Slovenska. Popisom teritoriálnej štruktúry chcem poukázať na veľkosti vplyvu jednotlivých obchodných partnerov ČR a Slovenska a taktiež na rozdielnosť v štruktúre jednotlivých krajín. V komoditnej štruktúre sa zameriam na jej vývoj v rokoch 2007 – 2009, aby som poukázal na zmeny v jej zložení. Taktiež sa tu venujem otvorenosti ekonomík ČR a Slovenska, ako dôležitým faktorom pri vývoji v dobe krízy.

Globalizácia a interdependencia vo svetovej ekonomike má za následok rast dôležitosti čistého exportu ako súčasť HDP. Medzinárodný obchod s tovarmi a službami rýchlo narastá a jeho prepojenosť a vzájomná závislosť jednotlivých ekonomík je na vysokej úrovni. Z tohto dôvodu má globálna kríza značný vplyv na vývoj zahraničného obchodu. Pre lepšie pochopenie danej problematiky sa v tejto časti taktiež venujem aj vývoju hrubého domáceho produktu (ďalej už iba HDP), ktorého neoddeliteľnou súčasťou je čistý export (pri výpočte výdajovou metódou). V poslednej časti podrobne analyzujem vývoj PB v období svetovej hospodárskej krízy, ktorá vzniká na sklonku roku 2007 a jej následky pretrvávajú dodnes.

3.1 Analýza zahraničného obchodu

Česká a Slovenská politika sú v oblasti vonkajších ekonomických vzťahov otvorené, liberálne a rešpektujúce zásady Svetovej obchodnej organizácie (WTO). Podľa Miroslava Svatoša (2009) je najdôležitejšou súčasťou zahraničnej politiky ČR a Slovenska v oblasti vonkajších ekonomických vzťahov zahraničnoobchodná politika. Jej cieľom je presadzovať ekonomické záujmy v zahraničí, otvárať priestor pre tuzemské podniky a organizácie. Súčasne predstavuje systém inštitúcií, ktoré vytvárajú systém podporných – predovšetkým proexportných, ale aj proimportných inštitúcií, ktorých úlohou je pomáhať domácim podnikom na zahraničných trhoch.

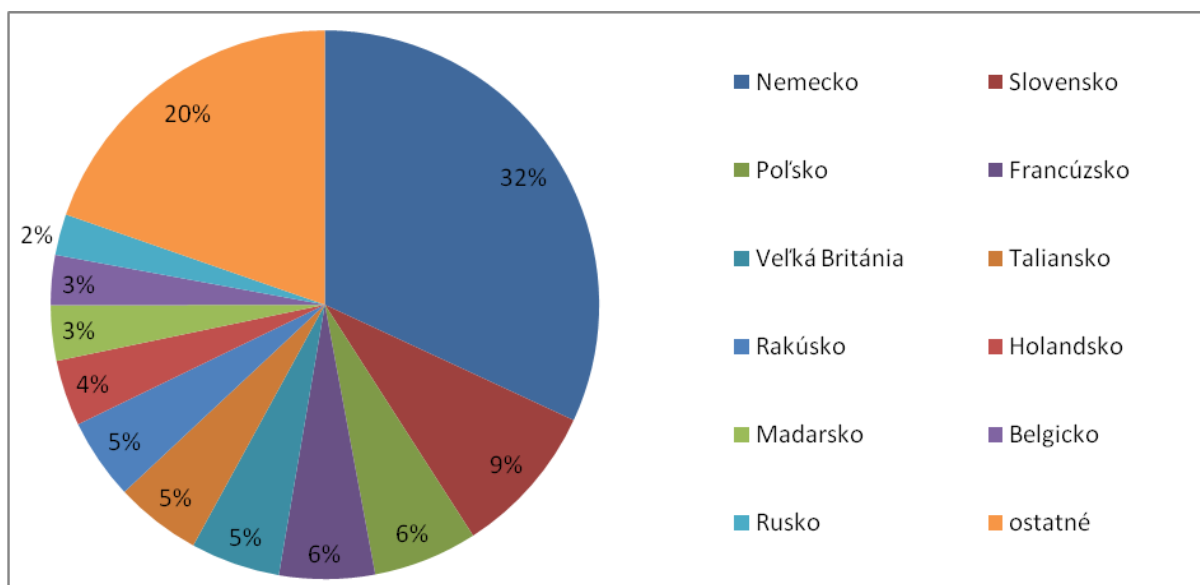
3.1.1 Teritoriálna štruktúra dovozu a vývozu ČR a Slovenska

Globálny charakter krízy znamená, že vplýva na každú ekonomiku sveta. Veľkosť vplyvu krízy na zahraničný obchod ČR a Slovenska je daný predovšetkým teritoriálnou štruktúrou dovozu a vývozu, ktorý je u oboch krajín rozdielny, a preto sa v skúmaných štátoch aj inak prejavuje. Pre lepšiu komparáciu teritoriálneho zloženia vychádzam zo štatistických údajov eurostatu a jeho publikácie *external and intra-EU trade – a statistical*. Jeho najnovšia publikácia z konca roku 2009 zahrňuje vývoj teritoriálnej štruktúry do roku 2007. Teritoriálny vývoj v rokoch 2004 – 2007 znázorňuje príloha (4.a) a príloha (4.b).

Český export a import

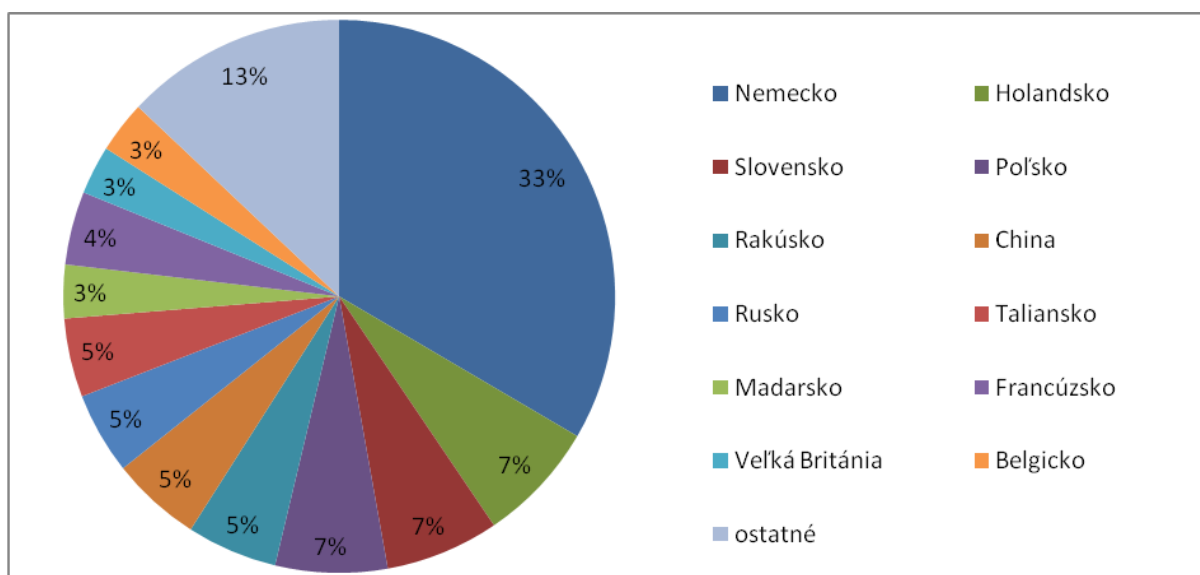
Najväčším zahraničnoobchodným partnerom ČR je Nemecko. ČR dováža na územie Nemecka až 32% svojich vyvezených výrobkov a nemecký podiel na všetkých dovezených tovaroch do ČR tvorí 33%. ČR a Slovensko boli dlhodobo najväčšími obchodnými partnermi, čo bolo hlavne spôsobené spolunažívaním v jednom spoločnom štáte. V roku 2007 je Slovensko na druhom mieste, čo sa týka exportu a na treťom mieste spomedzi krajín, z ktorých ČR dováža.

Graf 3.2 Teritoriálna štruktúra exportu ČR v roku 2007

Zdroj: eurostat, vlastné spracovanie

Graf 3.3 Teritoriálna štruktúra importu ČR v roku 2007

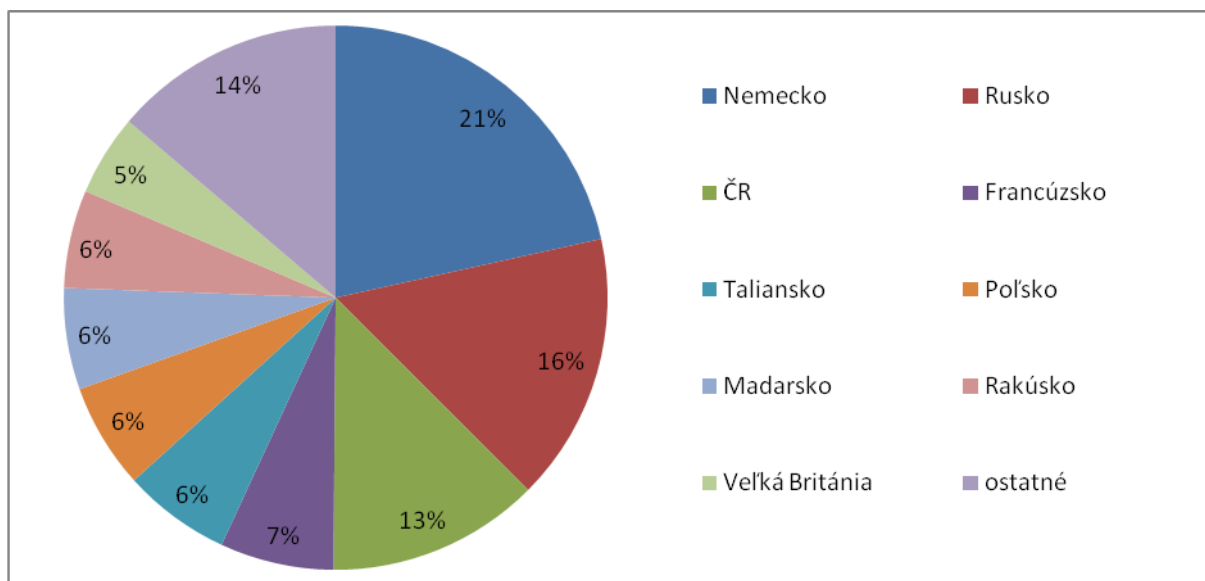
Zdroj: eurostat, vlastné spracovanie

Menší podiel Slovenska na exporte a importe ČR je podľa pracoviska MHSR (ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky) v ČR zapríčinený predovšetkým veľmi podobnou štruktúrou oboch krajín, veľkou konkurenciou s lokálnymi podnikmi (vd'aka podobnej štruktúre), pasivitou pri zapájaní sa do spoločných projektov, vývojom vzájomného kurzu a rýchlejšim vývojom v okolitých krajinách ako v SR (v rokoch 1993 – 2002). Druhým najväčším importérom ČR je Holandsko, ktoré sa na celkovom importe podieľa podobne ako Slovensko a Poľsko, a to 7%.

Slovenský export a import

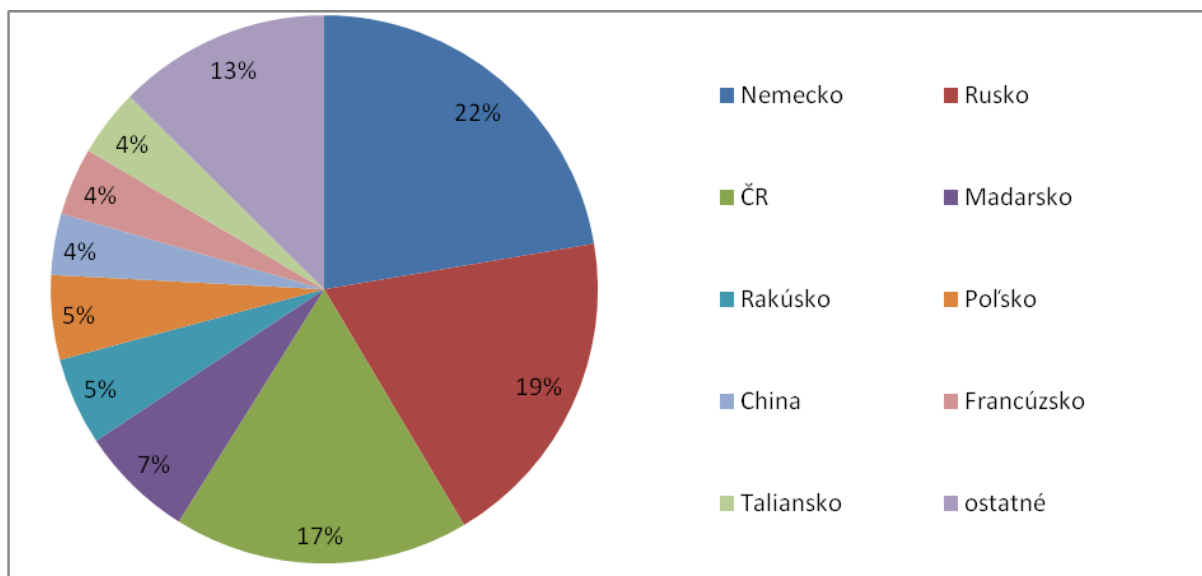
Rovnako ako v ČR, tak je aj na Slovensku najväčším obchodným partnerom Nemecko. Nemecko tvorí 21% slovenského exportu a 22% importu, čo je ale značne menej, ako tvorí v ČR. Kľúčovým partnerom pre Slovensko je Rusko, ktoré zabezpečuje rozsiahly slovenský priemysel surovinami a hlavne energiou. Jeho podiel na exporte Slovenska tvorí 16% a na importe až 19%. Závislosť na Rusku sa v poslednej dobe stalo kľúčovou otázkou, keďže sa v roku 2008 vyskytli problémy s dodávkami zemného plynu na územie Slovenska a otvorila sa vlna otázok o dôveryhodnosti Ruska, ako hlavného dodávateľa ropy a zemného plynu. Grafy (3.4) a (3.5) znázorňujú teritoriálnu štruktúru slovenského exportu a importu.

Graf 3.4 Teritoriálna štruktúra exportu Slovenska v roku 2007

Zdroj: eurostat, vlastné spracovanie

Graf 3.5 Teritoriálna štruktúra importu Slovenska v roku 2007

Zdroj: eurostat, vlastné spracovanie

Teritoriálne štruktúry českého a slovenského exportu a importu sú z časti odlišné. Síce najväčším obchodným partnerom oboch štátov je Nemecko, ale pri ČR je jeho podiel na exporte a importe značne väčší (až o 11 pb). Z toho dôvodu má formovanie odbytu na nemeckých trhoch značne vyšší vplyv na ČR ako na Slovensko. Ďalšou odlišnosťou je orientácia Slovenska na obchod s Ruskom, ktorý má o 14 pb. väčší teritoriálny podiel ako v ČR.

3.1.2 Komoditná štruktúra dovozu a vývozu ČR a Slovenska

V tejto časti sa zaoberám vývojom komoditnej štruktúry dovozu a vývozu v rokoch 2007 – 2009 podľa tovarových oddielov nomenklatúry SITC (standard international trade classification) používanou OSN. V súvislosti s komoditnou štruktúrou je treba spomenúť, že podľa Kennena (1988) sú krajiny, ktorých výroba a zahraničný obchod nie sú dostatočne diverzifikované, sú viacej ohrozené negatívnymi dopadmi asymetrických šokov v jednotlivých odvetviach.

Vývoj komoditnej štruktúry v ČR

Tabuľka (3.1) znázorňuje vývoj komoditnej štruktúry ČR v rokoch 2007 – 2009, teda v období hospodárskej krízy, ktorá vzniká na sklonku roku 2007. Najväčší podiel na vyvezenom a dovezenom tovare má skupina č. 7, stroje a dopravné zariadenia, ktorá tvorí viac ako 53% vývozu a 41% dovozu. Do roku 2007 má táto skupina stúpajúcu tendenciu, ale v nasledujúcom období sa jej objem znižuje a podiel v období rokov 2007 - 2009 klesá (pri exporte o 0,9 pb a importe až o 1,8 pb). Ďalšou dôležitou skupinou je skupina č. 6, polotovary a materiály, ktorých podiel zaznamenal najväčší prepád spomedzi všetkých komodít. Pri exporte dosahuje tento pokles 2,5 a pri importe až 3,2 p. b. Skupina č. 3, minerálne palivá a mazivá, zaznamenávajú v roku 2008 nárast, čo je zapríčinené cenou ropy, ktorá sa v polovici roku 2008 dostáva na celosvetové maximum.

Tabuľka 3.1 Vývoj komoditnej štruktúry ČR v rokoch 2007 – 2008 (v %)

	2007		2008		2009	
	vývoz	dovoz	vývoz	dovoz	vývoz	dovoz
spolu	100	100	100	100	100	100
0 potraviny a živé zvieratá	2,9	4,3	3,1	4,4	3,6	5,4
1 nápoje a tabak	0,6	0,7	0,7	0,5	0,8	0,7
2 surové materiály	2,6	2,4	2,6	2,7	2,7	2,2
3 minerálne palivá mazivá	2,7	8,0	3,4	10,4	3,6	9,2
4 živočíšne a rastlinné oleje	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,3
5 chemické výrobky	5,8	10,4	6,0	10,3	6,3	11,2
6 polotovary a materiály	20,2	20,9	19,5	19,7	17,7	17,7
7 stroje a dopravné zariadenia	54,2	43,0	53,8	41,3	53,3	41,2
8 priemyselný spotrebný tovar	10,8	10,1	10,7	10,4	11,8	11,9
9 nezatriedené komodity	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Zdroj: CZSO, vlastné spracovanie

Vývoj komoditnej štruktúry na Slovensku

Tabuľka (3.2) znázorňuje vývoj komoditnej štruktúry na Slovensku v období rokov 2007 -2009. Zloženie komoditnej štruktúry Slovenska je podobné ako pri ČR. Najväčší podiel z vyvezených a dovezených tovarov má skupina č. 7, stroje a dopravné zariadenia (viac ako 52% vývozu a 42% dovozu). V tejto skupine dochádza k rastu podielu vývozu o 2,6 p. b. aj napriek pretrvávajúcej kríze hlavne z dôvodu exportu osobných automobilov. Druhou najdôležitejšou skupinou sú polotovary a materiály, ktorých podiel klesol v rokoch 2007 – 2009 najviac a to o 2,9 p. b. vo vývoze a o 2,2 p. b. v dovoze. Podobne ako v ČR rastie podiel skupiny č. 3, minerálne palivá a mazivá, čo je zapríčinené cenou ropy a plynu, ktorá sa ako som už spomínal vyšplhala v polovici roku 2008 na svoje celosvetové maximum.

Tabuľka 3.2 Vývoj komoditnej štruktúry na Slovensku v rokoch 2007 – 2008 (v %)

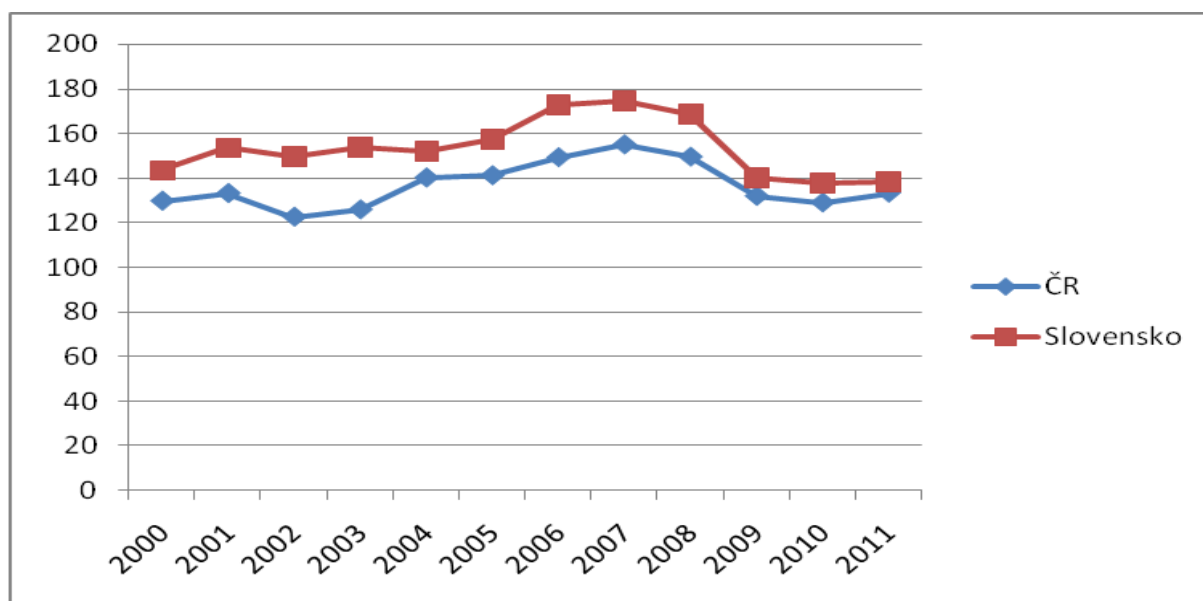
	2007		2008		2009	
	vývoz	dovoz	vývoz	dovoz	vývoz	dovoz
spolu	100	100	100	100	100	100
0 potraviny a živé zvieratá	3,5	4,3	3,3	4,6	3,5	5,5
1 nápoje a tabak	0,2	0,8	0,2	0,6	0,2	0,9
2 surové materiály	2,3	2,8	2,7	3,0	2,0	2,5
3 minerálne palivá mazivá	4,7	11,0	5,1	12,9	4,6	12,1
4 živočíšne a rastlinné oleje	0,1	0,2	0,1	0,3	0,2	0,4
5 chemické výrobky	4,9	8,8	4,8	8,6	4,6	9,7
6 polotovary a materiály	21,5	17,3	20,6	16,7	18,6	15,1
7 stroje a dopravné zariadenia	52,9	43,9	53,9	43,0	55,5	42,3
8 priemyselný spotrebný tovar	9,7	10,7	9,2	10,1	10,5	11,3
9 nezatriedené komodity	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

Zdroj: ŠUSR, vlastné spracovanie

3.1.3 Otvorenosť ekonomík ČR a Slovenska

ČR a Slovensko sú malé otvorené ekonomiky s pomerne obmedzeným rozsahom vnútorného trhu. Táto skutočnosť predurčuje obe krajiny na hlbšie rozvíjanie medzinárodných vzťahov, predovšetkým medzinárodného obchodu. Otvorenosť jednotlivých ekonomík charakterizujem ako pomer súčtu exportu a importu tovarov a služieb k HDP, vyjadreného v bežných cenách. Graf (3.1) znázorňuje vývoj otvorenosti ekonomík ČR a Slovenska v období od roku 2000 až po predikciu rokov 2010 – 2011.

Graf 3.1 Vývoj otvorenosti ekonomík ČR a Slovenska (v %)

Zdroj: eurostat, vlastné spracovanie

Jednotlivé údaje potrebné na výpočet otvorenosti ekonomiky zaznamenáva eurostat vo svojich databázach. Čím je ekonomika otvorenejšia, tým je aj viacej závislá a citlivá na vývoji v krajinách najvýznamnejších obchodných partnerov. Z grafu (3.1) vyplýva, že Slovensko je otvorenejšou krajinou ako je ČR, ktorá iba mierne zaostáva. Najväčšiu otvorenosť dosahujú obe krajiny v roku 2007, kedy v ČR dosahuje 155,1% a na Slovensku 174,5%. Vstupom Slovenska do eurozóny sa vďaka vysokej otvorenosti ekonomiky podarilo dosiahnuť vyšších úspor transakčných nákladov a vyššie úžitky z redukcie menového rizík.

3.1.4 Vývoj HDP

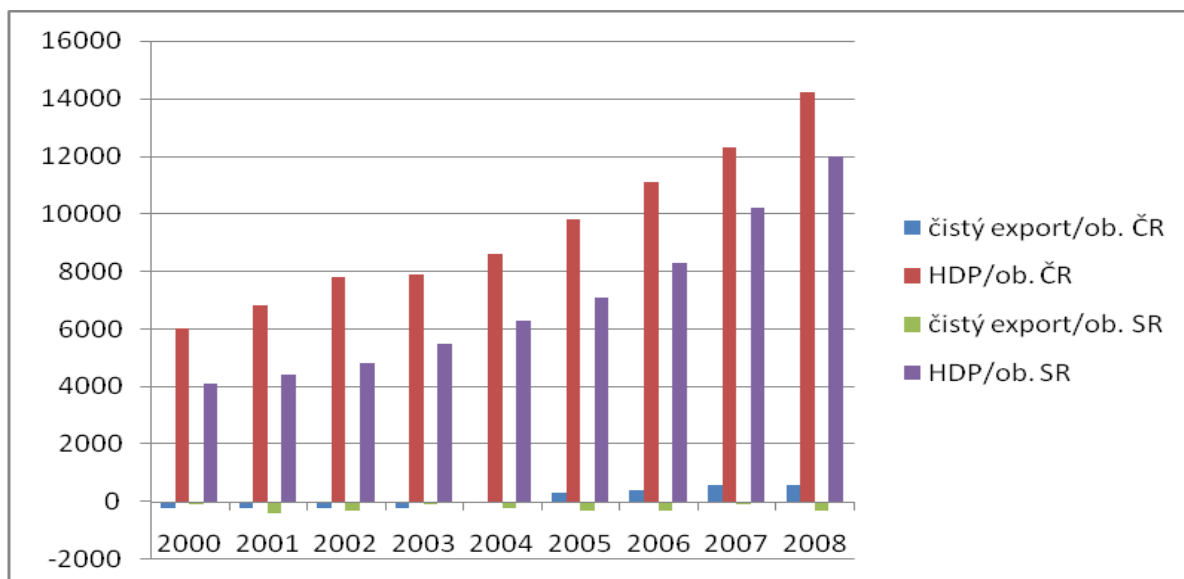
Čistý export je neoddeliteľnou súčasťou HDP. Z toho dôvodu na úvod tejto časti rozoberiem jeho vývoj v porovnaní medzi ČR a Slovenskom. HDP je základným meradlom pre hodnotenie výkonnosti ekonomiky. Pri výpočte HDP výdajovou metódou obsahuje štyri základné zložky, a to celková spotreba domácností, celkové investície súkromného sektora, výdaje vlády na spotrebu a čistý export (rozdiel medzi importom a exportom). Tieto zložky sa na jeho realizácii podieľajú odlišne. Najväčšiu časť tvorí spotreba (predovšetkým domácností), po nej nasledujú investície a vládne výdaje.

Najmenšou, ale neoddeliteľnou časťou, je čistý export. V prípade Slovenska je podiel na HDP počas obdobia od roku 1993 až po súčasnosť záporný (export neprevyšuje

import). V ČR je situácia odlišná, kedy je od roku 2005 tento podiel kladný, a to z dôvodu vyššieho exportu.

Na ďalšej strane má zahraničný obchod vplyv na výmenný kurz, úrokové miery a devízové rezervy krajiny, na ktoré tiež zasahuje z tohto pohľadu kríza. Graf (3.6) znázorňuje vývoj reálneho HDP na obyvateľa ČR a Slovenska, ako aj podiel čistého exportu na obyvateľa. Z grafu (3.6) je zrejmé, že v oboch krajinách dochádza k nárastu HDP/ob. rovnakým tempom, aj keď je v ČR väčší ako na Slovensku. V oboch krajinách do roku 2005 ovplyvňoval čistý export HDP záporne, ale v roku 2005 nastáva v ČR zmena, kedy export prevyšil import a vplyv čistého exportu na HDP je kladný.

Graf 3.6 Vývoj HDP/ob. a čistého exportu/ob. v ČR a na Slovensku (v EUR)

Zdroj: eurostat, vlastné spracovanie

3.2 Vývoj PB ČR v rokoch 2006 – 2009

V tejto časti sa zaoberám $\frac{1}{4}$ ročným vývojom PB, predovšetkým vývojom BÚ, v ktorom podrobnejšie rozoberám obchodnú bilanciu. Saldo obchodnej bilancie je rozdiel medzi tovarom vyvezeným z krajiny a tovarom do krajiny dovezeným (export a import).

PB analyzujem od roku 2007 z toho dôvodu, pretože sa v tomto roku začína prejavovať veľká finančná kríza. Veľká finančná kríza začala pomerne nenápadne ku konci roku 2007 krachom dvoch hedgeových fondov investičnej banky Bear Stearns a po celý

ostávajúci rok sa situácia stále zhoršovala aj napriek nespočetným pokusom vlád postup krízy zastaviť. Dnes je všeobecne označovaná za najhorší hospodársky krach od Veľkej hospodárskej krízy. Jedná sa o udalosť, ktorá je zároveň dôverne známa a ktorá zároveň nemá v dejinách precedens. V uplynulých dvoch desaťročiach jej predchádzala dlhá séria menej významných, avšak stále vážnejších ekonomických otrasov. K nim patrí spravidla prepád amerických akciových trhov v roku 1987, kríza úspor a úverov konca 80. a začiatku 90. rokov, japonská finančná kríza a veľká stagnácia 90. Rokov, ázijská finančná kríza 1997 – 1998 a krach „novej ekonomiky,, (dot-com) z roku 2000. Veľká finančná kríza ich všetky prekonala. Ako ekonomika Spojených štátov, tak ekonomiky ostatného sveta (ako aj ČR a Slovensko), sa nachádzajú v stave hlbokého prepadu a podľa všetkého čelia perspektíve dlhodobej stagnácie, viz. John Bellamy Foster a Fred Magdoff (2009).

Veľká finančná kríza nieje predmetom mojej bakalárskej práce a tak sa ňou nezaobieram podrobne a do najmenších detailov. Tabuľka (3.3) znázorňuje štvrt'ročný vývoj PB v rokoch 2007 až 2009.

Tabuľka 3.3 Vývoj PB ČR v rokoch 2007 – 2009 (v mil. USD)

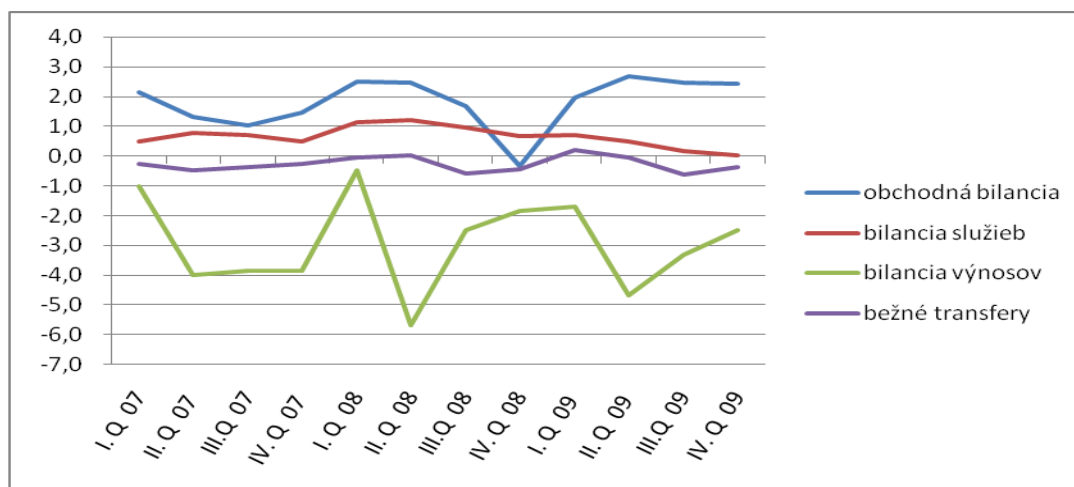
	2 0 0 7				2 0 0 8				2 0 0 9			
	I. Q	II. Q	III.Q	IV. Q	I. Q	II. Q	III.Q	IV. Q	I. Q	II. Q	III.Q	IV. Q
A. Bežný účet	1323,6	-2389,7	-2524,1	-2156,7	3119,3	-1954,5	-456,5	-1963,4	1176,9	-1569,0	-1325,7	-428,2
obchodná bilancia	2128,6	1302,3	1022,7	1455,8	2513,5	2476,6	1682,9	-340,4	1965,8	2677,1	2469,4	2407,9
bilancia služieb	489,1	761,4	695,0	493,5	1121,7	1200,4	934,4	656,7	695,4	478,3	148,7	12,0
bilancia výnosov	-1028,7	-3998,0	-3866,9	-3841,7	-490,4	-5673,7	-2496,2	-1855,5	-1689,9	-4678,5	-3332,2	-2495,5
bežné transfery	-265,4	-455,4	-374,9	-264,3	-25,5	42,2	-577,6	-424,2	205,6	-45,9	-611,6	-352,6
B. Kapitálový účet	121,6	5,9	165,9	727,1	397,9	791,6	108,0	482,0	727,5	231,8	306,5	884,1
C. Finančný účet	-445,8	1464,5	2915,8	2447,3	-3219,0	2476,2	2750,1	1587,5	-410,7	1346,5	1503,6	2882,6
priame investície	1716,3	1833,5	2073,4	3332,2	-1384,9	2065,9	1023,4	557,7	693,5	-16,8	-1001,7	1708,9
portfóliové investície	-1105,4	-283,3	-1982,1	683,3	-763,2	2474,1	527,6	-2280,3	-49,1	3788,5	1338,3	952,6
ostatné investície	-1241,5	-614,5	3401,4	-1459,4	-840,2	-1948,1	1378,1	3588,2	-879,2	-2234,1	1205,8	196,4
D. Saldo chyb a opomenutí, kurzové rozdiely	-961,5	512,8	-299,8	-38,8	837,2	-210,7	-2312,2	-14,1	212,2	297,8	-521,7	-2247,9
E. Zmena devízových rezerv	-37,9	406,5	-257,8	-978,9	-1135,4	-1102,6	-89,4	-92,0	-1705,9	-307,1	37,3	-1090,6

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

3.2.1 Vývoj BÚ

V tejto časti sa zaoberám vývojom BÚ v rokoch 2007 – 2009, konkrétnejšie jeho najdôležitejšou časťou, a to obchodnou bilanciou. Vývoj BÚ je počas sledovaného obdobia rokov 2007 – 2009 značne rozkolísaný, ale častejšie končí schodkom. Najväčšiu váhu na taktom vývoji negatívnom má bilancia služieb a pozitívne ho ovplyvňuje obchodná bilancia, viz Graf (3.7).

Graf 3.7 Vývoj BÚ ČR v rokoch 2007 – 2009 (v mld. USD)

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

Obchodná bilancia

Prebytok obchodnej bilancii na začiatku sledovaného obdobia bol výsledkom rozšírených výrobných kapacít orientovaných na vývoz v dôsledku prílivu PZI do ČR. V roku 2008 je obchodná bilancia ovplyvnená prudkým poklesom dopytu v krajinách významných obchodných partnerov, hlavne v štvrtom štvrťroku 2008, odprevádzaný rastom dovozu z krajín mimo EÚ. Saldo zahraničného obchodu bolo ovplyvnené aj zhoršením výmenných relácií, ktoré poklesli o 1,3 pb, viz ČNB, platební bilance (2008).

Ako som už v predchádzajúcich subkapitolách uvádzal, má v teritoriálnej štruktúre rozhodujúci podiel obchod do krajín EÚ. Takýto trend pretrváva aj v období rokov 2007 – 2009. Podľa štatistiky zahraničného obchodu, publikovanej českým štatistickým úradom smeruje do krajín EÚ 85% vývozu a pochádza odtiaľto 71% dovozu. V komoditnej štruktúre zahraničného obchodu zaujíma najvyšší podiel na vývoze a dovoze skupina strojov

a prepravných zariadení, ktorých podiel sa aj naďalej zvyšuje. Ďalšími významnými položkami, ktoré majú značnú váhu na vývoji obchodnej bilancie sú tržné a priemyselné výrobky. Na strane dovozu majú významné zastúpenie chemikálie a palivá.

Bilancia služieb

Vývoj bilancie služieb nemá až taký veľký vplyv na vývoj BÚ. Počas sledovaného obdobia dosahuje kladného salda, ktoré sa v roku 2009 začína znižovať a vo štvrtom štvrťroku dosahuje minima za sledované obdobie od roku 2007 vo výške 12 mld. USD. Zlepšenie salda do roku 2009 bolo v rozhodujúcej miere spôsobené priaznivým vývojom salda ostatných obchodných a neobchodných služieb. Čistý výnos z medzinárodnej prepravy sa mierne zvýšil, naopak pri cestovnom ruchu bolo zaznamenané mierne zníženie príjmov od zahraničných návštevníkov pri súčasnom náraste výdajom na cesty českých občanov do cudziny, viz ČNB, platební bilance (2008).

Bilancia výnosov

Tento účet dosahuje počas sledovaného obdobia záporné saldo, ktoré sa v prvom štvrťroku 2008 výrazne znížilo. Bilancia výnosov je ovplyvňovaná predovšetkým FÚ, ktorého nárast (ako som už v predchádzajúcich subkapitolách písal) zapríčiňuje pokles na bilancii výnosov. Významne sa znižujú výnosy z majetkových investícií v zahraničí a úroky plynúce z finančných aktív. Na strane výdajov vzrastajú náklady na zamestnávanie cudzincov a dividendy vyplácané zahraničným investorom.

Bežné prevody

Tento najmenej dôležitý účet BÚ sa držal v sledovanom období v záporných číslach, okrem druhého štvrťroku 2008 a prvého štvrťroku 2009. V príjmoch a výdajoch prevažujú prevody vládneho sektoru nad prevodmi súkromnými. Najvýznamnejšou zložkou vládnych prevodov sú prevody vo vzťahu k rozpočtu EÚ.

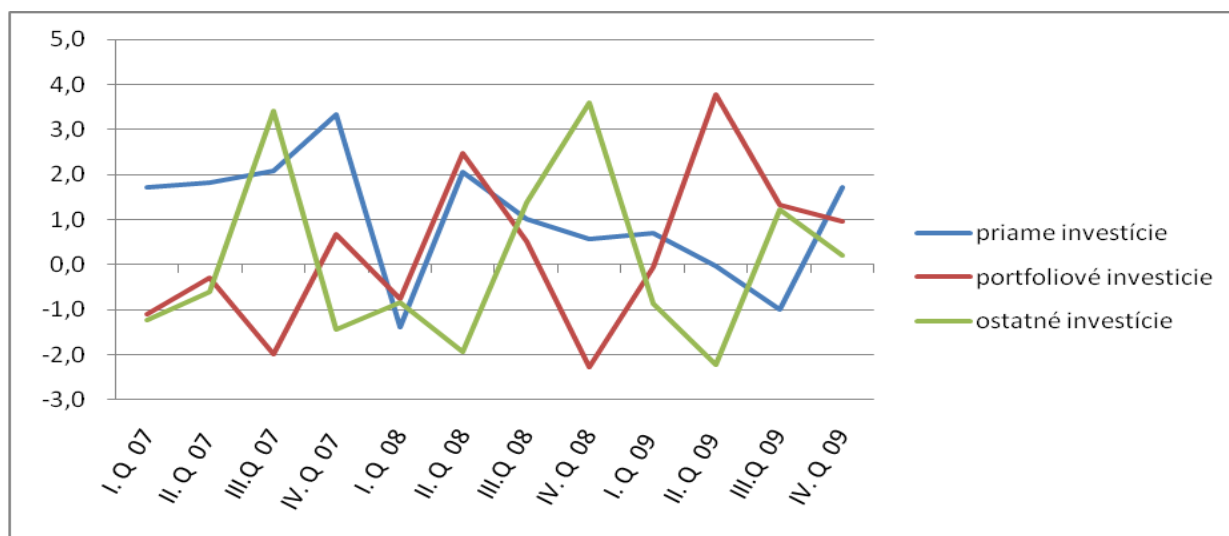
3.2.2 Vývoj kapitálového účtu

Vývoj kapitálového účtu, ktorý je ako som už spomínal najmenej významným účtom PB, je ovplyvnený predovšetkým príjmami zo štrukturálnych fondov EÚ.

3.2.3 Vývoj FÚ

Štvrťročný vývoj FÚ je značne rozkolísaný, kedy v prvých štvrťrokoch jednotlivých rokov vzniká na tomto účte deficit, ale ten pri celoročnom sčítaní jednotlivých štvrťrokov počas sledovaného obdobia v rokoch 2007 až 2009 dosahuje prebytku. Graf (3.8) znázorňuje vývoj jednotlivých častí FÚ v rokoch 2007 – 2009.

Graf 3.8 Vývoj FÚ ČR v rokoch 2007 – 2009 (v mld. USD)

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

Priame investície

V prvých štyroch štvrťrokoch priame investície vykazovali stúpajúcu tendenciu, keď dochádzala k rastu investícií investovaných zahraničnými subjektmi na územie ČR a zároveň poklesom investícií investovaných do zahraničia českými subjektmi. Na začiatku roka 2008 je viditeľný značný pokles priamych investícií, zapríčinený prepadom PZI a stagnáciou českých investícií plynúcich do zahraničia.

Portfóliové investície

Český peňažný a kapitálový trh bol v roku 2008 ovplyvnený svetovou finančnou krízou, prudkým poklesom svetovej ekonomiky a následným spomalením temp rastu HDP vo všetkých rozvinutých ekonomikách. Kríza na trhu amerických hypoték negatívne ovplyvnila nielen finančníctvo, ale následne aj ostatné sektory ekonomiky. Po celom svete boli prevádzané opatrenia k stabilizácii bankového systému a v druhej polovici roku dochádzalo k rýchlemu znižovaniu úrokových sadzieb. Úrokový diferenciál CZK voči hlavným svetovým menám sa postupne posunul do kladných hodnôt vplyvom výraznejšieho poklesu zahraničných úrokových sadzieb v porovnaní s domácimi. Najvýznamnejšie akciové trhy v priebehu roku výrazne klesali a vykázali dvojciferné straty. Index pražskej burzy kopíroval vývoj cien na burzách v zahraničí. Index PX medziročne poklesol o 52,7%. Finančná kríza sa prejavila v poklese záujmu zahraničných investorov o akcie českých podnikov a v znížení držby korunových dlhopisov, viz ČNB, platební bilance (2008)

Vývoj salda portfóliových investícií má stúpajúcu tendenciu a od prvého kvartálu roku 2009. Dochádza k prebytku portfóliových investícií. V tomto roku taktiež dochádza ku vzniku prebytku portfóliových investícií (konkrétne od druhého štvrtroku).

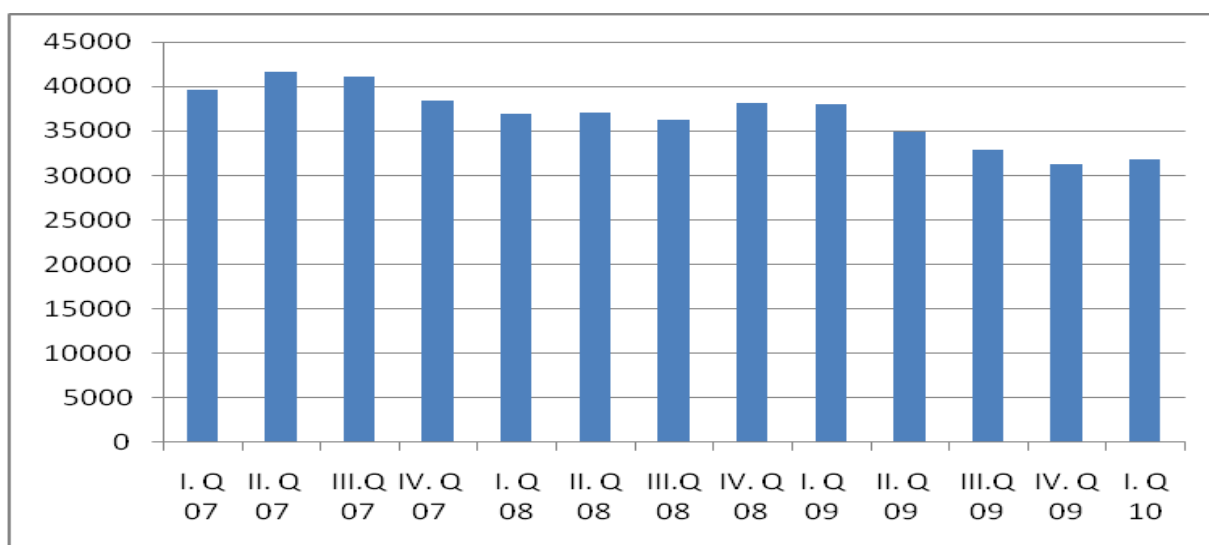
Ostatné investície

Aktívne operácie na tomto účte sa premietajú predovšetkým ako navyšovanie vkladov ČR v medzinárodných inštitúciách. Najväčší príliv zdrojov vykázal bankový sektor. Na strane pasív došlo spravidla k navýšeniu krátkodobých korunových, ale aj devízových vkladov zahraničných bánk a klientov. Strana pasív je predovšetkým ovplyvňovaná čerpaním dlhodobých úverov od ECB (Európska centrálna banka) na rozvoj infraštruktúry na centrálnej a regionálnej úrovni.

3.2.4 Stavby devízových rezerv

Tu je treba zmieniť, že v roku 2007 v rámci nastavenia dlhodobej stratégie správy devízových rezerv, banková rada ČNB prijala rozhodnutie postupne alokovať časť devízových rezerv do celosvetových akciových indexov na vyspelých trhoch. ČNB tak využíva pozitívneho efektu diverzifikácie medzi rôznymi triedami aktív (dlhopisy a akcie), čím sa výrazne znížila volatilita výnosu celkových devízových rezerv. Graf (3.9) znázorňuje stavy devízových rezerv ČNB rokoch 2007 – 2009.

Graf 3.9 Stavby devízových rezerv ČNB v rokoch 2007 – 2009 (v mld. USD)

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

3.3 Vývoj PB Slovenska v rokoch 2006 – 2009

Rovnako ako pri vývoji v ČR, tak aj na Slovensko dopadajú následky veľkej finančnej krízy, ktorá sa začala prejavovať koncom roka 2007. Z toho dôvodu som sa rozhodol priblížiť vývoj PB na Slovensku v rokoch 2007 – 2009. Na začiatku je treba povedať, že v roku 2009 dochádza k zmene v štatistickom publikovaní údajov NBS. Od začiatku roka 2009 NBS zostavuje a zverejňuje údaje o jednotlivých účtoch PB len v EUR. Na prepočet z EUR na USD využívam priemerný kumulatívny kurz EUR/USD v jednotlivých štvrtrokoch, ktorým sa riadi aj NBS. Vývoj PB Slovenska v rokoch 2007 – 2009 zaznamenáva tabuľka (3.4).

Tabuľka 3.4 Vývoj PB Slovenska v rokoch 2007 – 2009 (v mil. USD)

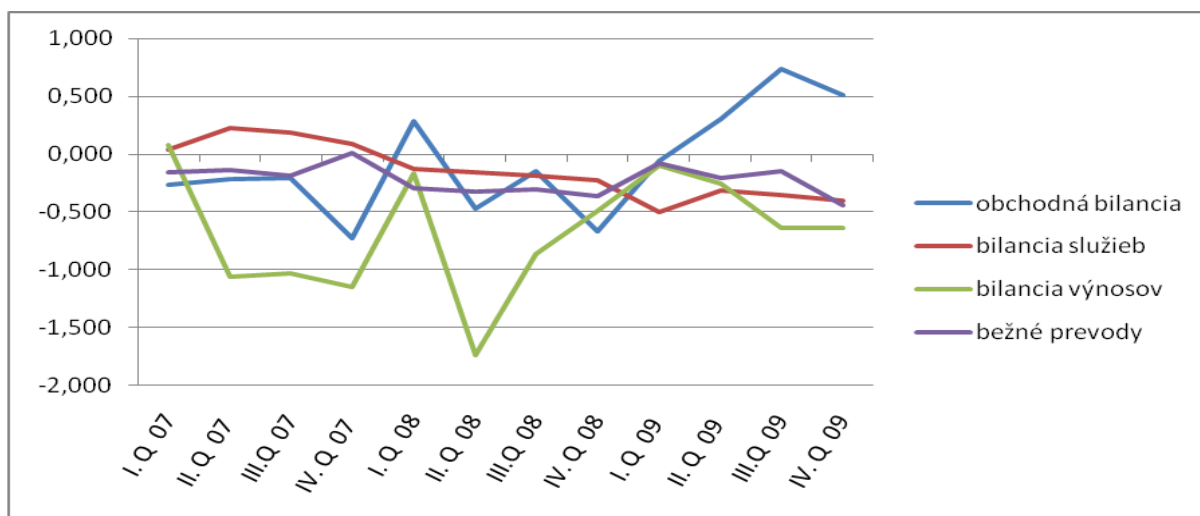
	2007				2008				2009			
	I. Q	II. Q	III. Q	IV. Q	I. Q	II. Q	III. Q	IV. Q	I. Q	II. Q	III. Q	IV. Q
A. Bežný účet	0,234	-1,182	-1,227	-1,774	-0,295	-2,690	-1,486	-1,725	-0,726	-0,468	-0,401	-0,954
obchodná bilancia	0,266	-0,216	-0,205	-0,728	0,283	-0,476	-0,149	-0,665	-0,059	0,306	0,736	0,512
bilancia služieb	0,041	0,223	0,183	0,083	-0,126	-0,157	-0,183	-0,221	-0,499	-0,316	-0,356	-0,399
bilancia výnosov	0,082	-1,059	-1,026	-1,144	-0,160	-1,734	-0,860	-0,485	-0,099	-0,256	-0,637	-0,631
bežné transfery	-0,155	-0,130	-0,179	0,015	-0,291	-0,322	-0,294	-0,353	-0,069	-0,202	-0,144	-0,436
B. Kapitálový účet	0,159	0,051	0,015	0,234	0,189	0,583	0,132	0,234	0,319	0,185	0,002	0,078
C. Finančný účet	1,978	2,013	1,575	1,591	0,725	2,389	1,871	2,269	0,773	0,339	1,048	1,568
priame investície	-0,128	1,027	0,849	1,230	-0,266	0,789	0,970	1,662	0,222	-1,109	0,049	0,402
portfóliové investície	-0,873	1,029	0,019	-0,888	0,855	0,805	0,610	0,088	-1,037	-0,153	-0,892	0,913
ostatné investície	2,858	0,065	0,616	1,292	0,098	0,950	0,145	0,714	1,369	1,551	1,799	0,280
D. Saldo chýb a opomenutí, kurzové rozdiely	0,644	-0,016	-0,340	-0,182	-0,801	-0,290	-0,451	-0,805	-1,042	-0,124	-0,629	-0,681
E. Zmena devízových rezerv	-3,014	-0,866	-0,023	0,131	0,181	0,008	-0,066	0,028	0,677	0,069	-0,020	-0,012

Zdroj: NBS, vlastné spracovanie

3.3.1 Vývoj BÚ

Z grafu (3.10) vyplýva, že rokoch 2007 – 2009 sa saldo BÚ zhoršuje, čo je zapríčinené predovšetkým negatívnym vývojom bilancie služieb a v menšej miere aj obchodnej bilancie. Naopak, nižší deficit bilancie bežných transferov a čiastočne aj bilancie výnosov zmierňoval celkový nárast deficitu bežného účtu.

Graf 3.10 Vývoj BÚ Slovenska v rokoch 2007 – 2009 (v mld. USD)

Zdroj: NBS, vlastné spracovanie

Obchodná bilancia

V prvom štvrtroku 2008 a do začiatku roku 2009 prvýkrát vykazuje obchodná bilancia kladné zostatky (export prevyšuje import). Najväčšie kladné saldo bolo dosiahnuté v treťom štvrtroku 2009 vo výške 736,22 mld. USD. Takýto stav nieje zapríčinený rýchlejším rastom slovenského exportu ako importu, ale väčším poklesom objemu importu ako exportu. Vývoj na obchodnej bilancii (hlavne od konca roku 2008) zmierňuje negatívny vývoj BÚ. Rovnako ako v období pred rokom 2007 sa aj naďalej vývoz zameriava na produkty s vyššou pridanou hodnotou, hlavne stroje a dopravné zariadenia. Z pohľadu teritoriálnej štruktúry stále dominuje vývoz a dovoz v rámci EU, avšak ich podiel na slovenskom dovoze a vývoze klesá. Tento pokles je zapríčinený z pohľadu dovozu rastom cien ropy, čo spôsobilo nárast podielu Ruska na dovoze, viz NBS, platobná bilancia (2009).

Bilancia služieb

Ako som už spomenul pri vývoji v ČR nemá bilancia služieb veľkú váhu na vývoji BÚ. Bilancia služieb taktiež pocítila následky veľkej finančnej krízy. V rokoch 2007 – 2009 má klesajúcu tendenciu a v prvom štvrtroku 2008 sa dostáva do záporného salda, ktoré sa aj naďalej prehĺbuje. Hlavnými príčinami vyššieho deficitu bilancie služieb bol najmä výraznejší nárast platieb (pri súčasnom poklese príjmov) za poskytované finančné služby, sprostredkovateľské služby a služby v oblasti kultúry, viz NBS, platobná bilancia (2009).

Bilancia výnosov

Do roku 2007 mala bilancia výnosov sklon k prehľbovaniu záporného deficitu. Vývoj v rokoch 2007 až 2009 je však iný z dôvodu nižšej výplaty dividend a reinvestície ziskov priamych zahraničných investorov. Nižší deficit bilancie výnosov zmierňoval nárast negatívneho salda BÚ.

Bežné prevody

Bežné prevody dosahujú s výnimkou štvrtého kvartálu 2007 záporné saldá. Najvýraznejšie rástli platby za podpory, aukcie a exekúcie právnických osôb a platby daní

z dôchodkov a majetku. Nárast platieb do rozpočtov EÚ bol odprevádzaný poklesom príjmov z eurofondov, viz. NBS, platobná bilancia (2009).

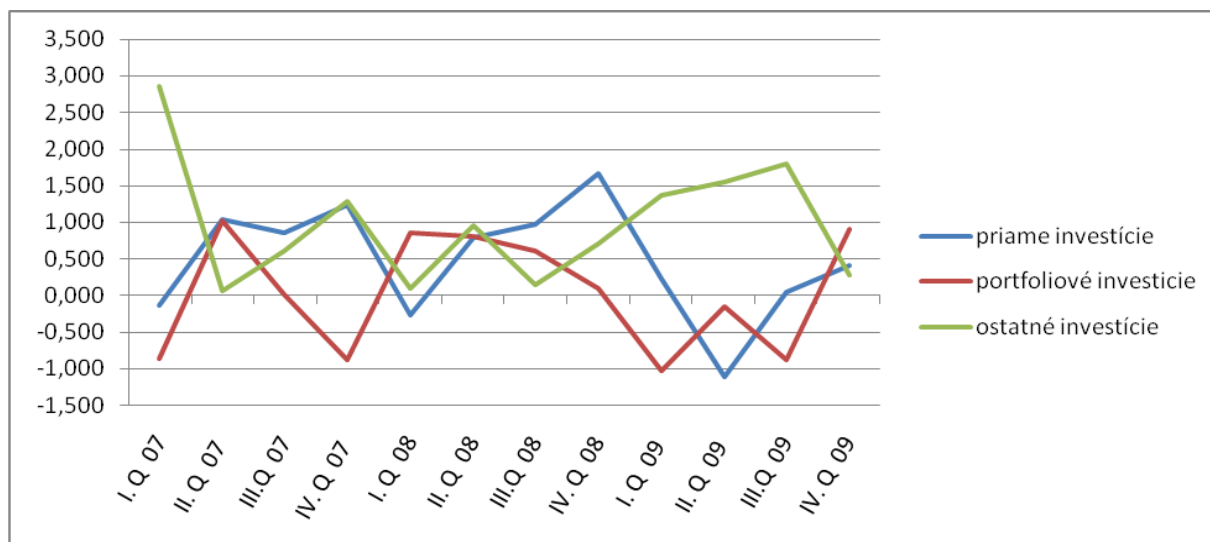
3.3.2 Vývoj kapitálového účtu

Ako som už v predchádzajúcich subkapitolách popisoval, vývoj kapitálového účtu je zanedbateľný a tak sa mu podrobne venovať nebudem. Jeho vývoj je ovplyvnený predovšetkým príjmami zo štrukturálnych fondov EÚ.

3.3.3 Vývoj FÚ

Z grafu (3.11) vyplýva, že vývoj na FÚ v rokoch 2007 – 2009 je značne rozkolísaný. Počas celé sledované obdobie stále dosahuje kladné saldo. Štruktúru FÚ PB ovplyvňuje metodická zmena vo vykazovaní devízových rezerv, kde jednotlivé finančné nástroje doteraz považované za devízové rezervy, sú presunuté do príslušných položiek FÚ.

Graf 3.11 Vývoj FÚ Slovenska v rokoch 2007 – 2009 (v mld. USD)

Zdroj: NBS, vlastné spracovanie

Priame investície

V období rokov 2007 – 2009 sa saldo priamych investícií dostáva aj do záporných hodnôt a v druhom štvrtroku 2009 sa dostáva na hodnotu -1,1 mld. USD, čo je najvyšší schodok za sledované obdobie. V roku 2009 sú celkové priame zahraničné investície prvýkrát od roku 1993 schodkové, čo je predovšetkým spôsobené nižším odhadom reinvestovaného zisku, ktorý zahraniční investori reinvestovali a znížením záujmu o investovanie v dôsledku krízy, viz NBS, platobná bilancia (2009)

Portfóliové investície

Vývoj portfóliových investícií je ovplyvnený poklesom záujmu slovenských rezidentov o majetkové aj dlžobné zahraničné cenné papiere. Na strane pasív v roku 2008 plynul vyšší prílev z nárastu záujmu zahraničných investorov o emitované obligácie. Podobne ako pri vývoji priamych investícií, aj pri portfóliových dochádza k väčšiemu poklesu v rokoch 2007 a 2009, pričom rok 2008 je poznamenaný pozitívnym rastom salda portfóliových investícií, viz NBS, platobná bilancia (2008).

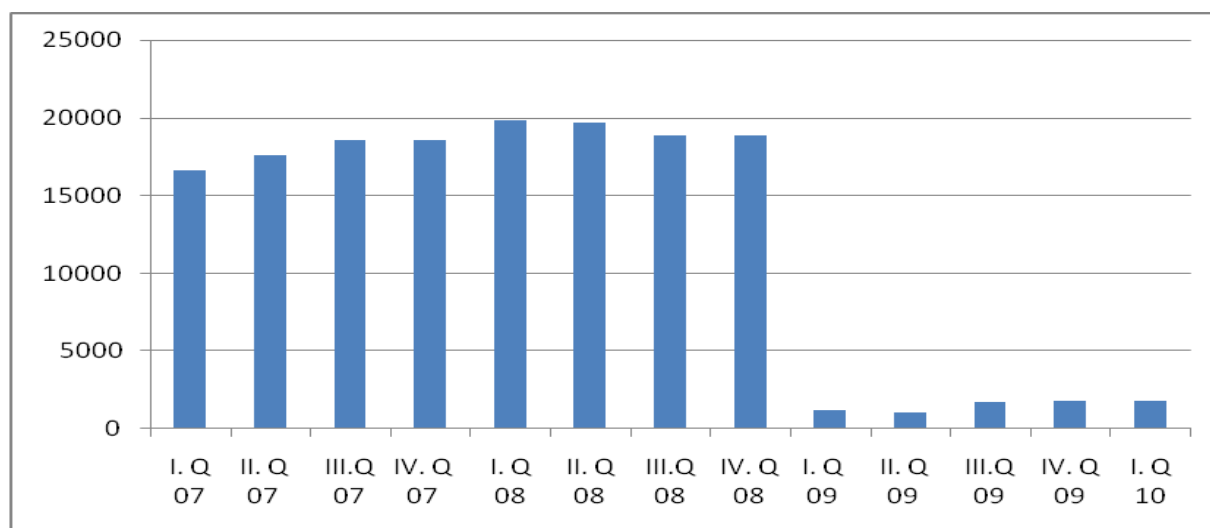
Ostatné investície

Ostatné investície sú najmenej podstatná časť FÚ, ktorá zaznamenáva iba úvery firiem a vlády. Zaznamenali najväčší pokles salda spomedzi položiek FÚ, a to až o -2,58 mld. USD. Z dôvodu ich malého významu sa im podrobnejšie nevenujem.

3.3.4 Stavy devízových rezerv

V súvislosti so vstupom Slovenska do eurozóny zmenila NBS metodiku vykazovania devízových rezerv NBS. Od 1. januára 2009 sa za devízové rezervy NBS považujú iba zahraničné aktíva v cudzej mene (tzn. inej ako euro). V porovnaní s metodikou devízových rezerv uplatňovanou pred vstupom do eurozóny tak dochádza (vzhľadom na doterajšie vysoké zastúpenie aktív denominovaných v eure) k výraznému zníženiu objemu devízových rezerv.

Graf 3.11 Stavby devízových rezerv NBS v rokoch 2007 – 2010 (v mld. USD)

Zdroj: NBS, vlastné spracovanie

Graf (3.11) znázorňuje stavy devízových rezerv od prvého štvrťroku 2007 a do prvého štvrťroku 2010. Do roku 2008 pokračovala NBS v uplatňovaní pravidiel schválených v investičnej stratégii z roku 2004. V priebehu roku 2008 bola v súvislosti s prechodom na euro schválená nová investičná stratégia, podľa ktorej sa do konca roka odpredávala dolárová časť devízových rezerv. Keďže počas roka 2008 NBS neuskutočnila žiadnu devízovú intervenciu, na celkovú výšku devízových rezerv mal hlavný vplyv vývoj výmenného kurzu Sk voči euru, viz NBS, operácie NBS na menové účely, devízové operácie a investičné aktivity pri správe devízových rezerv, 2008.

3.4 Zhrnutie

V tretej časti mojej práce som sa venoval vývoju otvorenosti ekonomík ČR a Slovenska, ako hlavného indikátora rozsiahlosti vplyvu finančnej krízy na zahraničný obchod ČR a Slovenska. Hlavným problém v budúcnosti môže byť podľa môjho názoru silná závislosť ČR a Slovenska na Nemecku, ktoré tvorí najväčší podiel v teritoriálnej štruktúre dovozu a vývozu a závislosť Slovenska na importe z Ruska, predovšetkým ropy a zemného plynu. Čistý export ČR a jeho stúpajúca tendencia začína čoraz viac pozitívne ovplyvňovať HDP, ktoré od roku 2005 zvyšuje (pri výdajovej metóde). Finančná kríza taktiež radikálne ovplyvnila pokles vývozu a dovozu ČR a Slovenska, z dôvodu znižujúceho sa dopytu v zahraničí a v tuzemsku.

Záver

Hlavným cieľom mojej práce bolo načrtnúť ako ovplyvnila veľká finančná kríza zahraničný obchod a jeho komoditnú štruktúru a ukázať, ako sa na jeho vývoji podieľali okolité štáty prostredníctvom teritoriálnej štruktúry.

Česká a Slovenská ekonomika prekonáva za posledné tri roky prepad, čo je spôsobené predovšetkým globálnou krízou, ktorá na sklonku roku 2007 zasiahla ako prvé americké finančné trhy krachom investičnej banky Bear Stearns. Neskôr sa vďaka svojmu globálnemu charakteru rozšírila do celého sveta a ovplyvnila vývoj v ČR aj na Slovensku.

Keďže sú ČR a Slovensko relatívne malé otvorené ekonomiky voči vonkajšiemu prostrediu, sú náchylné na vývoj v zahraničných ekonomikách. Otvorenosť ekonomík, ktorú som charakterizoval ako pomer súčtu exportu a importu tovarov a služieb k HDP vyjadreného v bežných cenách, dosahuje v roku 2007 až 155,1% v ČR a 174,5% na Slovensku. To predurčuje obe ekonomiky k závislosti na vývoji v zahraničí, predovšetkým ich hlavných obchodných partnerov. V súlade so závermi klasických aj novodobých teórií zahraničného obchodu je treba konštatovať, že zahraničný obchod predstavuje formu činnosti, ktorá mnohostranne rozvíja výrobné a spotrebné možnosti českej a slovenskej ekonomiky.

Základným meradlom pre hodnotenie výkonnosti ekonomiky je HDP, ktorého vývojom som sa v mojej práci taktiež zaoberal. Rozobral som vplyv čistého exportu (pri výpočte HDP výdajovou metódou) na HDP. Od roku 2005 je v ČR tento vplyv vďaka kladnej obchodnej bilancii pozitívny a časom neustále narastá. Slovenský HDP je čistým exportom ovplyvňovaný negatívne až do roku 2009, kedy čistý export začína zvyšovať HDP.

Veľká finančná kríza mala dopad hlavne na zahraničný obchod, ktorý v rozmedzí rokov 2007 až 2009 zaznamenal pokles objemu vývozu tak aj dovozu. Obchodná bilancia ČR vykazuje od roku 2005 prebytky, ktoré sú spôsobené predovšetkým rastúcim tempom exportu a spomalením tempa rastu importu. Slovenská obchodná bilancia v roku 2009 vykazuje taktiež prebytky, ale tie sú spôsobené hlavne vyšším poklesom objemu importu a menším poklesom exportu.

Na zabezpečenie vyrovnanosti, alebo dokonca prebytkovosti bilancie zahraničného obchodu bolo potrebné realizovať hlboké štruktúrne zmeny v ekonomike, a tým zabezpečiť zmenu štruktúry importu a exportu. Zmeny v tejto oblasti sa presadzujú len veľmi pomaly.

V tretej časti mojej práce som sa taktiež venoval teritoriálnej a komoditnej štruktúre dovozu a vývozu. V teritoriálnej štruktúre tak českého a slovenského dovozu ako aj vývozu si svoje postavenie udržuje EÚ, ktorá v súčasnosti tvorí okolo 85% celkového dovozu a vývozu a krajiny s vyspelou trhovou ekonomikou (OECD). Pri pohľade na teritoriálnu štruktúru ČR a Slovenska možno badať výraznejšie rozdiely. Na rozdiel od ČR je veľkým slovenským importérom Rusko, ktoré je najväčším importérom ropy a zemného plynu na územie Slovenska. Čo sa týka komoditnej štruktúry, najväčší podiel na dovezenom a vyvezenom tovare majú stroje a dopravné zariadenia, predovšetkým automobily. Ochota zahraničných investorov investovať do automobilového priemyslu v ČR a na Slovensku je daná dobrou geografickou polohou, ekonomickou situáciou a infraštruktúrou.

Prijatím eura na Slovensku sa odstránili všetky kurzové, transakčné, ale aj rôzne administratívne náklady, od čoho možno očakávať ešte lepšie prepojenie Slovenska s trhmi v eurozóne. Toto prijatie je pre Slovensko v čase klesajúceho zahraničného dopytu jednoznačným pozitívom. Z krátkodobého hľadiska môže finančná kríza zmierniť niektoré priaznivé účinky eura, keďže objem zahraničného obchodu klesá a zároveň sú zahraničné podniky opatrnejšie pri investovaní. Na druhej strane je ekonomické prostredie na Slovensku vďaka vstupu do eurozóny stabilnejšie a predvídateľnejšie v porovnaní s okolitými krajinami. Slovensko sa stalo súčasťou eurozóny v čase, keď pôvodná finančná kríza naplno zasiahla už aj reálne ekonomiky jednotlivých krajín. Pobyt v eurozóne má aj svoje úskalía, ktoré sa prejavujú hlavne v poslednej dobe v spojitosti s Gréckom, ktoré falošnými štatistikami a predovšetkým vysokými rozpočtovými deficitmi ohrozuje euro.

Podľa môjho názoru je pre ČR dobré v čase súčasnej vážnej finančnej a ekonomickej krízy mať svoju vlastnú menu. Oslabujúca koruna robí český tovar konkurencieschopnejší na západnom (hlavne nemeckom) trhu, tzn. odbyt pre podniky, ktoré vyrábajú, zamestnávajú ľudí a tým znižujú nezamestnanosť.

Mnohé z cieľov a zámerov podnikateľských subjektov v oblasti zahraničného obchodu sú podľa môjho názoru do značnej miery náročné na organizáciu a finančné prostriedky, ukazuje sa rola štátu v tejto oblasti ako nenahraditeľná. Preto pre dlhodobu udržateľné dosahovanie vyrovnanej, prípadne prebytkovej obchodnej bilancie a pre zabezpečenie výhodnej štruktúry zahraničného obchodu je nevyhnutná štátna podpora v oblasti organizovania a propagovania ČR a Slovenska v zahraničí, podpory vedy a výskumu a podpory prenikania českých a slovenských exportérov na nové zahraničné trhy.

Zoznam použitej literatúry

Knihy

DURČÁKOVÁ, J. MANDEL, M. *Mezinárodní finance*. 2. vyd. Praha: Management press, 2003. 393 s. ISBN 80-7261-090-2.

FOJTÍKOVÁ, L. *Zahraničně obchodní politika ČR: historie a současnost (1945-2008)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 246 s. ISBN 978-80-7400-128-4.

JONES, W. KENNEN, P. *Handbook of international economics*. 2.vyd. Hardcover: north Holland, 1988. 623 s. ISBN 04-486-792-9.

KALÍNSKÁ, E. ŠTĚRBOVÁ, L. *Mezinárodní obchod (pro 2MO301)*. 1. vyd. Praha: VŠE, 2007. 148 s. ISBN 978-80-245-1299-0.

MICHNÍK, Ľ. *Zahraničný obchod - makro a mikro východiská*. Bratislava: Sprint, 1996. 171 s. ISBN 80-88848-00-8.

SMREKOVÁ, M. *Technika zahraničného obchodu*. 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, 2001. 213 s. ISBN 80-225-1371-7.

SVATOŠ, M. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. 1.vyd. Praha: Grada, 2009. 367 s. ISBN 978-80-247-2708-0.

Elektronická monografia

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ BANKA [online]. *Výročná správa 2008*. [cit. 2010-4-21].

Dostupný z WWW:

<http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/VyroчнаSprava/VSNBS08.pdf>. ISBN 978-80-8043-133-4

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ BANKA [online]. *Výročná správa 2007*. [cit. 2010-4-20].

Dostupný z WWW:

<http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/VyroчнаSprava/VSNBS07.pdf>. ISBN 978-80-8043-125-9

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. *Platební bilance 2008*. [cit. 2010-4-20]. Dostupný z WWW:

<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/2008/pb_2008.pdf>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. *Platební bilance 2007* [cit. 2010-3-20]. Dostupný z WWW: <http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/Vyrocnasprava/VSNBS07.pdf>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. *Zahraniční obchod České republiky se sousedními státy v roce 2008*. [cit. 2010-4-15]. Dostupný z WWW:

<[http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/8C002B5C04/\\$File/w-114809.pdf](http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/t/8C002B5C04/$File/w-114809.pdf)>.

EUROSTAT [online]. *External and intra-European statistical yearbook – data 1958 2007*. [cit. 2010-4-15]. Dostupný z WWW:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GI-08-001/EN/KS-GI-08-001-EN.PDF>. ISBN 978-92-79-11096-2.

EUROSTAT [online]. *Gross domestic product at market prices*. [cit. 2010-4-14]. Dostupný z WWW:

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00001&plugin=1>>.

EUROSTAT [online]. *Goods and services, imports and exports*. tec00110. Exports of goods and services. [cit. 2010-4-14]. Dostupný na WWW:

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00110&plugin=1>>

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ BANKA [online]. *Výročná správa 2006*. [cit. 2010-3-21].

Dostupný z WWW:

<http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/Vyrocnasprava/VSNBS06.pdf>. ISBN 978-80-8043-113-6.

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ BANKA [online]. *Výročná správa 2004*. [cit. 2010-3-16].

Dostupný z WWW:

<http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/Vyrocnasprava/VSNBS04.pdf>. ISBN 978-80-8043-095-0

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ BANKA [online]. *Výročná správa 2003*. [cit. 2010-3-16].

Dostupný z WWW:

<http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/Vyrocnasprava/VSNBS03.pdf>. ISBN 978-80-8043-133-4.

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ BANKA [online]. *Výročná správa 2000*. [cit. 2010-3-16].

Dostupný z WWW:

<http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/Vyrocnasprava/VSNBS00.pdf>.

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ BANKA [online]. *Výročná správa 1998*. [cit. 2010-3-16].

Dostupný z WWW:

<http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/Vyrocnasprava/VSNBS98.pdf>.

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ BANKA [online]. *Výročná správa 1996*. [cit. 2010-3-15].

Dostupný z WWW:

<http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/VyroчнаSprava/VSNBS96.pdf>.

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ BANKA [online]. *Výročná správa 1995*. [cit. 2010-3-15].

Dostupný z WWW:

<http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/VyroчнаSprava/VSNBS95.pdf>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. *Platební bilance 2006* [cit. 2010-3-15]. Dostupný z WWW:

<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/PB_2006_CZ.pdf>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. c2003-2008 [cit. 2010-3-15]. Dostupný z WWW:

<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/PB_2005.pdf>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. c2003-2008 [cit. 2010-3-15]. Dostupný z WWW:

<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/PB_2004.PDF>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. c2003-2008 [cit. 2010-3-15]. Dostupný z WWW:

<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/PB_2003.PDF>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. c2003-2008 [cit. 2010-3-15]. Dostupný z WWW:

<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/PB_2002.PDF>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. c2003-2008 [cit. 2010-3-14]. Dostupný z WWW:

<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/C_PB_2001.PDF>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. c2003-2008 [cit. 2010-3-14]. Dostupný z WWW:

<http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/C_PB_2000.PDF>.

ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA [online]. c2003-2008 [cit. 2010-3-12]. Dostupný z WWW:

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/zpravy_vyvoj_pb/C_PB_1998.PDF>.

Zoznam skratiek

ATS	Rakúsky šiling
BÚ	Bežný účet
CHF	Švajčiarsky frank
CZSO	Český štatistický úrad
ČNB	Česká národná banka
ČR	Česká republika
ČSFR	Československá federatívna republika
DEM	Nemecká marka
ECB	Európska centrálna banka
EÚ	Európska únia
FRF	Francúzsky frank
FÚ	Finančný účet
HDP	Hrubý domáci produkt
HDP/ob.	Hrubý domáci produkt na obyvateľa
Kč	Česká koruna
Kčs	Československá koruna
MHSR	Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MMF	Medzinárodný menový fond
NBS	Národná banka Slovenska
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
pb	percentuálny bod
PB	Platobná bilancia
PZI	Priame zahraničné investície
SDR	Zvláštne práva čerpania
Sk	Slovenská koruna
ŠUSR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
USD	Americký dolár
WTO	Svetová obchodná organizácia

Zoznam grafov

- Graf 2.1 Vývoj PB v rokoch 1993 – 2006 v ČR (v mld. USD)
- Graf 2.2 Vývoj BÚ v rokoch 1993 – 2006 v ČR (v mld. USD)
- Graf 2.3 Vývoj FÚ v rokoch 1993 – 2006 v ČR (v mld. USD)
- Graf 2.4 Stavby devízových rezerv ČNB v rokoch 1993 – 2006 (v mld. USD)
- Graf 2.5 Vývoj PB Slovenska v rokoch 1993 – 2006 (v mld. USD)
- Graf 2.6 Vývoj BÚ Slovenska v rokoch 1993 – 2006 (v mld. USD)
- Graf 2.7 Vývoj FÚ Slovenska v rokoch 1993 – 2006 (v mld. USD)
- Graf 2.8 Stavby devízových rezerv NBS v rokoch 1993 – 2006 (v mld. USD)
- Graf 3.1 Vývoj otvorenosti ekonomík ČR a Slovenska (v %)
- Graf 3.2 Teritoriálna štruktúra exportu ČR v roku 2007
- Graf 3.3 Teritoriálna štruktúra importu ČR v roku 2007
- Graf 3.4 Teritoriálna štruktúra exportu Slovenska v roku 2007
- Graf 3.5 Teritoriálna štruktúra importu Slovenska v roku 2007
- Graf 3.6 Vývoj HDP/ob. a čistého exportu/ob. v ČR a na Slovensku (v EUR)
- Graf 3.7 Vývoj BÚ ČR v rokoch 2007 – 2009 (v mld. USD)
- Graf 3.8 Vývoj FÚ ČR v rokoch 2007 – 2009 (v mld. USD)
- Graf 3.9 Stavby devízových rezerv ČNB v rokoch 2007 – 2009 (v mld. USD)
- Graf 3.10 Vývoj BÚ Slovenska v rokoch 2007 – 2009 (v mld. USD)
- Graf 3.11 Vývoj FÚ Slovenska v rokoch 2007 – 2009 (v mld. USD)
- Graf 3.11 Stavby devízových rezerv NBS v rokoch 2007 – 2010 (v mld. USD)

Zoznam tabuliek

- Tabuľka 1.1 Absolútne výhody
- Tabuľka 1.2 Komparatívne výhody
- Tabuľka 1.3 Heckscherov a Ohlinov model
- Tabuľka 1.4 Štruktúra PB
- Tabuľka 3.1 Vývoj komoditnej štruktúry ČR v rokoch 2007 – 2008 (v %)
- Tabuľka 3.2: Vývoj komoditnej štruktúry na Slovensku v rokoch 2007 – 2008 (v %)
- Tabuľka 3.3 Vývoj PB ČR v rokoch 2007 – 2009 (v mil. USD)
- Tabuľka 3.4 Vývoj PB Slovenska v rokoch 2007 – 2009 (v mil. USD)

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo,
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně ke své vnitřní potřebě bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3),
- souhlasím s tím, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že údaje o diplomové práci, obsažené v Záznamu o závěrečné práci, umístěném v příloze mé diplomové práce, budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO,
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona,
- bylo sjednáno, že užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

Zoznam príloh

Príloha 1.a Vývoj PB ČR v rokoch 1993 – 1999 (v mil. USD)

Príloha 1.b Vývoj PB ČR v rokoch 2000 – 2006 (v mil. USD)

Príloha 2.a Vývoj PB Slovenska v rokoch 1993 – 1999 (v mil. USD)

Príloha 2.b Vývoj PB Slovenska v rokoch 2001- 2006 (v mil. USD)

Príloha 3 Harmonogram prijatia eura na Slovensku

Príloha 4.a Vývoj teritoriálnej štruktúry ČR v rokoch 2004 – 2007 (v mld. EUR)

Príloha 4.b Vývoj teritoriálnej štruktúry Slovenska v rokoch 2004 – 2007 (v mld. EUR)

Príloha 1.a

Vývoj PB ČR v rokoch 1993 – 1999 (v mil. USD)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
A. Bežný účet	466,3	-819,8	-1373,8	-4127,1	-3621,5	-1308,1	-1464,2
Obchodná bilancia	-517,0	-1407,7	-3685,7	-5705,5	-4938,0	-2646,9	-1900,8
Bilancia služieb	1012,5	482,0	1943,3	1916,8	1742,5	1915,6	1198,2
Bilancia výnosov	-116,8	-21,1	-103,8	-722,3	-791,4	-1093,7	-1348,9
Bežné prevody	87,6	127,0	571,9	383,9	365,4	516,9	587,3
B. Kapitálový účet	-563,1	0,0	6,9	0,6	11,3	2,1	-2,1
C. Finančný účet	3040,8	3397,6	8225,0	4201,7	1122,0	2908,1	3077,4
Priame investície	564,4	762,0	2531,0	1280,3	1258,6	3574,6	6219,7
Portfóliové investície	1607,7	846,6	1370,2	720,4	992,6	1102,2	-1381,1
Ostatné investície	868,7	1789,0	4323,8	2201,0	-1129,2	-1768,7	-1761,2
D. Saldo chýb a opomenutí, kurzové rozdiely	87,2	-211,7	595,6	-900,3	729,8	288,2	27,0
E. Zmena devízových rezerv	-3031,2	-2366,1	-7453,7	825,1	1758,4	-1890,3	-1638,1

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

Príloha 1.b

Vývoj PB ČR v rokoch 2000 – 2006 (v mil. USD)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
A. Bežný účet	-2687,9	-3271,8	-4263,7	-5785,3	-5 751,3	-1 577,9	-3 557,9
Obchodná bilancia	-3093,1	-3077,0	-2239,4	-2519,1	-529,6	2 522,3	2 843,2
Bilancia služieb	1402,4	1523,9	643,2	470,0	635,6	1 548,1	1 999,6
Bilancia výnosov	-1369,9	-2188,6	-35792,0	-4284,6	-6 093,5	-5 974,7	-7 485,6
Bežné prevody	372,7	469,9	911,7	548,4	236,2	326,4	-915,1
B. Kapitálový účet	-5,0	-9,0	-4,1	-2,8	-602,7	195,5	379,5
C. Finančný účet	3831,7	4567,2	10617,4	5619,6	7 041,0	6 379,4	4 204,1
Priame investície	4941,7	5474,2	8281,6	1813,6	3 940,5	11 630,0	4 043,0
Portfóliové investície	-1752,9	922,6	-1557,9	-1180,9	1 987,8	-3 390,2	-1 131,5
Ostatné investície	682,7	-1743,1	4023,2	4844,3	1 258,8	-1 748,3	1 574,6
D. Saldo chýb a opomenutí, kurzové rozdiely	-299,1	500,9	262,1	609,2	-426,4	-1 117,7	-933,7
E. Zmena devízových rezerv	-839,7	-1787,3	-6611,7	-440,7	-260,6	-3 879,3	-92,0

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

Príloha 2.a
Vývoj PB Slovenska v rokoch 1993 – 1999 (v mil. USD)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
A Bežný účet	-617,21	-53,10	510,58	-1959,54	-1827,31	-1981,98	-979,65	-701,56
Obchodná bilancia	-981,39	-489,72	-227,54	-2292,56	-2081,30	-2353,13	-1092,40	-904,16
Bilancia služieb	313,90	475,86	659,63	174,83	200,74	161,34	218,29	438,17
Bilancia výnosov	-23,61	-106,50	-13,72	-44,54	-121,52	-157,45	-301,35	-353,31
Bežné prevody	73,89	67,26	92,21	202,73	174,77	367,26	195,81	117,74
B Kapitálový účet	0,00	0,00	45,74	29,66	0,00	70,46	160,18	92,06
C Finančný účet	857,94	1051,15	939,69	1224,11	1873,12	2005,24	1801,46	1219,70
Priame investície	128,13	264,62	299,75	300,94	136,18	560,14	798,85	1896,61
Portfóliové investície	247,84	263,09	246,07	15,85	25,44	793,44	623,02	818,94
Ostatné investície	481,97	523,44	393,87	907,32	1711,50	651,66	379,59	-1495,85
D Saldo chyb a opomenutí, kurzové rozdiely	284,18	477,31	-91,31	-19,13	-23,12	-643,62	-261,49	213,50
E Zmena devízových rezerv	-54,89	-1014,60	-1579,00	-237,10	-150,80	523,90	-725,90	-823,90

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

Príloha 2.b
Vývoj PB Slovenska v rokoch 2001- 2006 (v mil. USD)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
A. Bežný účet	-701,56	-1746,39	-1924,11	1971,61	-3297,41	-4064,95	-4374,62
Obchodná bilancia	-904,16	-2125,18	-2116,60	-637,29	-1536,20	-2385,15	-2596,70
Bilancia služieb	438,17	479,54	455,53	236,47	267,59	320,42	755,43
Bilancia výnosov	-353,31	-312,64	-456,38	-1815,89	-2198,03	-2015,54	-2479,00
Bežné prevody	117,74	211,89	193,34	245,10	169,22	15,32	-54,36
B. Kapitálový účet	92,06	77,67	107,31	101,34	136,78	-17,97	-40,91
C. Finančný účet	1219,70	1669,48	5190,81	2927,98	4793,26	5507,21	1456,35
Priame investície	1896,61	1519,57	4130,05	1913,38	3051,78	2278,81	4177,54
Portfóliové investície	818,94	-269,38	551,93	-558,27	866,38	-982,00	1561,45
Ostatné investície	-1495,85	407,71	506,53	1558,15	858,16	4244,85	-4120,56
D. Saldo chyb a opomenutí, kurzové rozdiely	213,50	142,63	271,69	321,58	44,47	1147,71	392,09
E. Zmena devízových rezerv	-823,90	-143,20	-3645,30	-1379,30	-1677,10	-2572,00	2567,10

Zdroj: ČNB, vlastné spracovanie

Príloha 3

Harmonogram prijatia eura na Slovensku

1. etapa – po vstup do ERM II	
Do 25. 11. 2005	Absolvovanie prístupových procedúr do ERM II s orgánmi Európskej únie
2. etapa – členstvo v ERM II do rozhodnutia o prijatí SR do eurozóny	
28. 11. 2005	Vstup do ERM II
Máj 2008	Správy o konvergencii Európskej komisie a ECB
Máj – jún 2008	Hodnotiaca procedúra v európskych inštitúciách
Júl 2008	Rozhodnutie Rady EÚ o zrušení výnimky
Júl 2008	Stanovenie konverzného kurzu SKK/EUR Radou EÚ
3. etapa – medzi rozhodnutím o prijatí SR do eurozóny a samotným vstupom	
Júl – december 2008	Zabezpečenie potrebného množstva eurových bankoviek a razba mincí pre hotovostný obeh SR
September – december 2008	Predzásobenie komerčných bánk eurovým obeživom
November, december 2008	Predzásobenie maloobchodného sektora eurovým obeživom
August 2008 – december 2009	Povinné duálne zobrazovanie cien
Do konca decembra 2008	Konverzia bankomatov, automatov a iných zariadení fungujúcich na mince alebo bankovky
4. etapa – po vstupe do eurozóny	
August 2008 – 31. december 2009	Povinné duálne zobrazovanie cien
1. január 2009	Vstup do eurozóny
do 16. januára 2009	Duálny obeh: výmena korunovej hotovosti za euro
od 17. januára 2009	Pokračovanie výmeny starého korunového obeživa za eurové bankovky a mince v bankách a NBS
do júna 2010	Odporúčané duálne zobrazovanie cien

Zdroj: NBS, vlastné spracovanie

Príloha 4.a

Vývoj teritoriálnej štruktúry ČR v rokoch 2004 – 2007 (v mld. EUR)

krajina/zoskupenie	2004			2005			2006			2007		
	vývoz	dovoz	saldo	vývoz	dovoz	saldo	vývoz	dovoz	saldo	vývoz	dovoz	saldo
spolu	55,5	56,3	-0,8	62,8	61,5	1,3	75,6	74,2	1,4	89,4	86,2	-3,2
Intra-EU-27	48,3	45,2	3,1	53,7	50,1	3,6	64,8	59,7	5,1	76,2	69,1	-7,1
Extra-EU-27	7,1	11,1	-4	9,1	11,4	-2,3	10,8	14,5	-3,7	13,2	17,2	4
Nemecko	20,4	20,3	0,1	21,1	21,3	-0,2	24,1	24,2	-0,1	27,5	27,5	0
Slovensko	4,6	3,1	1,5	5,4	3,7	1,7	6,4	4,6	1,8	7,7	5,5	-2,2
Poľsko	2,9	2,7	0,2	3,4	3,3	0,1	4,3	4,5	-0,2	5,3	5,4	0,1
Holandsko	2,6	2,8	-0,2	2,3	4,1	-1,8	2,7	5	-2,3	3,3	5,8	2,5
Rakúsko	3,3	2,9	0,4	3,5	3,4	0,1	3,9	3,7	0,2	4,1	4,4	0,3
Francúzsko	2,5	2,6	-0,1	3,1	2,7	0,4	4,1	3,2	0,9	4,9	3,5	-1,4
Taliansko	2,4	3	-0,6	2,6	2,8	-0,2	3,5	3,3	0,2	4,4	3,8	-0,6
Veľká Británia	2,6	1,6	1	2,9	1,6	1,3	3,6	2,1	1,5	4,6	2,3	-2,3
Rusko	0,8	2,2	-1,4	1,1	3,4	-2,3	1,5	4,2	-2,7	2,1	3,9	1,8
Maďarsko	1,5	1,2	0,3	1,7	1,4	0,3	2,3	2	0,3	2,8	2,6	-0,2

Zdroj: eurostat, vlastné spracovanie

Príloha 4.b

Vývoj teritoriálnej štruktúry Slovenska v rokoch 2004 – 2007 (v mld. EUR)

krajina/zoskupenie	2004			2005			2006			2007		
	vývoz	dovoz	saldo	vývoz	dovoz	saldo	vývoz	dovoz	saldo	vývoz	dovoz	saldo
spolu	22,3	24	-1,7	25,6	27,9	-2,3	33,3	35,7	-2,4	42,5	43,9	-1,4
Intra-EU-27	19,3	18,9	0,4	22,4	21,7	0,7	29	36,9	-7,9	36,8	32,6	4,2
Extra-EU-27	3	5,1	-2,1	3,3	6,2	-2,9	4,4	8,8	-4,4	5,6	11,3	-5,7
Nemecko	6,4	6,2	0,2	6,6	6,7	-0,1	7,8	8,2	-0,4	9,1	9,7	-0,6
ČR	3	4,4	-1,4	3,6	5,5	-1,9	4,6	6,4	-1,8	5,3	7,6	-2,3
Maďarsko	1,2	0,9	0,3	1,5	1,3	0,2	2	2,2	-0,2	2,5	2,9	-0,4
Rusko	0,3	2,2	-1,9	0,4	3	-2,6	0,5	4	-3,5	1	4	-3
Poľsko	1,2	1	0,2	1,6	1,3	0,3	2,1	1,8	0,3	2,6	2,2	0,4
Rakúsko	1,7	1,4	0,3	1,8	1,7	0,1	2	2	0	2,5	2,2	0,3
Francúzsko	0,8	0,8	0	1	0,9	0,1	1,4	1,1	0,3	2,9	1,7	1,2
Taliansko	1,4	1,3	0,1	1,7	1,3	0,4	2,2	1,6	0,6	2,7	1,7	1
Veľká Británia	0,6	0,4	0,2	0,8	0,4	0,4	1,3	0,5	0,8	2	0,5	1,5
Holandsko	0,7	0,6	0,1	0,9	0,7	0,2	1,4	0,8	0,6	1,5	1	0,5

Zdroj: eurostat, vlastné spracovanie